

1128512

Trattato del Paradiso di Hajjim Israel

publicato

da

PIETRO PERREAU.

Una estesa ed esatta descrizione di detto discorso o Trattato ho già pubblicata nell' Annuario della Società Italiana per gli studi orientali (anno II, Firenze, tip. Le Monnier, 1879, pag. 1—28, ed in estratto), compendiando ogni capitolo di esso. Ed il chiaro mio amico dott. M. Steinschneider ragionò con parole assai benevole e dotte ~~una~~ il mio lavoro (Hebräische Bibliographie XV, 1878, pag. 6—8). L'importanza e rarità di detto Trattato mi ha indotto a trascriverlo interamente di mio pugno secondo il cod. deros. 168, ed offrirlo per la lieta festa che si dovrà celebrare in occasione che il venerando ed illustre dott. L. Zunz compirà il suo 90mo anno. Il codice indicato membranaceo e parte cartaceo, è scritto trascuratamente con caratteri rabbinici corsivi assai minuti, senza punti, in 4° piccolo, del sec. XV, ed abbraccia fogli 19 ossia pagine 38. circa

Sono scarse le notizie che si hanno circa l'autore Chaiim Ibn Israel od Israeli; tutta volta si sa che esso appartenne alla nota famiglia in Toledo (v. Zunz, zur Geschichte, p. 426), e scrisse nel 1272 il cod. 26 di Parigi per Mosè ben Josef (forse ha Levi Abulafia) e nel 1277 il cod. deros. 782 per Samuel Levi. Nell' anno 1329 mandò da Zamóra al suo celebre nipote Isacco Israeli un gran libro מאמר ירו רקיע (citato nel גיע) ove polemizza contro il יסוד עולם d'Isacco. Un frammento della replica dell' ultimo esiste in un Codice/Vienna (ved. Hebr. Bibliogr. 1881 p. 133), ove l'anno 1359 é errore di stampa, invece di 1329, come si legge alla fine dell' articoletto). /02

Un medico Hajjim Israel (forse il nostro?) tradusse dell' arabico il poema צרורה di Avicenna, ed in un codice di Luzzatto è appellato

החכם הגדול המובהק. Un Hajjim sconosciuto compose uno scritto sopra il quadrante (cod. Laurenz. Pluf. 88 Cod. 28³ (H. B. XV, 7); potrebbe anche lui essere il nostro.

Il Trattato che qui ora publico riesce assai importante onde conoscere le idee mistiche e filosofiche adottate da molti antichi dottori israeliti e penetrare il sistema di fisica e metafisica da essi professato.

L'autore incomincia da una Prefazione seguita da XI capitoli, *circa* i quali, come dissi, ho ragionato in particolare nell' Annuario ricordato.

Qui poi ringrazio vivamente il mio chiaro amico dott. A. Neubauer, il quale cortesemente si è prestato ad aggiungere le varianti che ricavò con molta cura dal cod. 1609 di Oxford; così pure estendo i miei ringraziamenti all' egregio dott. Frankl per le cure adoperate per questa pubblicazione.

מאמר גן עדן לחכם ר' חיים בן ישראל נר"ו.

אמר המחבר המאמר הזה אפרש בו פירוש מכוסה מהמון סוד גן עדן שלמטה בביאור מופתי ליודעים בחכמת הטבע ובחכמת התכונה וקודם זה אבאר סוד גן עדן שלמעלה על דרך הסוד הנעלם, ואחר סוד גן עדן הנעלם והנגלה יתבאר סוד עין הדעת טוב ורע, וסוד עין החיים וסוד עלה תאנה וכתנות עור, ואחר סוד הנהרות הנגלה והנסתר, ואחר סוד הכרובים וסוד להט החרב המתהפכת נגלה ונסתר גם כן, והכל על דעת החכם המשכיל בכל חכמה ר' אברהם אבן עזרא, וקודם שאתחיל לדבר על אלו הסודות אבאר הקדמות עליוניות שאני צריך להם בביאור הסודות הנזכרים, ואני משיב על כל קורא במאמרי זה שלא יגע בו מי שלא הגה ונודרו במלאכת ההגיון ובחכמת הפילוסופיא ובלבד בחכמת התכונה וחכמת המדות הנקראת הנדסה, ואם יבין סוף דעתי ולא יכשר בעיניו המאמר ידיני לכף זכות כי לא דברתי עד הנה אלא מרוב שיחי וכעסי אשר ראיתי שהסודות שרמזם החכם השכלי הנזכר לא יבינום אחד מני אלף והם קוראים על החכם תגר, ואם הקורא במאמרי זה לא יבין גם כן סוף דעתי ידיני לכף זכות ויתלה בעצמו שלא הבין ולא במאמרי זה, והשם למען חסדו ואמתו יצילני מן השיגאות כדכתיב שגיאות מי יבין וגו' וכת' יהו' לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך, והנה חלקתי המאמר הזה אל י"א פרקים.

- (א) בהקדמות העליונות צריכות אל כונות המאמר.
- (ב) בסודות כוונת ספר שיר השירים.
- (ג) בפירוש סוד בפסוקים גן נעול שלהיך פרדם רמונים והוא סוד גן עדן של מעלה.
- (ד) בביאור מציאות גן עדן בכדור הארץ על דרך חכמת הטבע וחכמת התכונה.
- (ה) בהוכחי [נ"א: בתוכחי] עם החכם אבן רשד בסברת אושר גן עדן הזה.
- (ו) בשלמות הדר בגן עדן של מטה הנגלה.
- (ז) בסוד הנהרות הנגלה.
- (ח) בסוד הנהרות היוצאים מהעדן העליון הנסתר.
- (ט) לפרש [נ"א: רמז] מאמר החכם ר' אברהם כי מאור השכל יצא החפץ וכו'.
- (י) סוד הכרובים וכו' תמצא סוד הבחירה וגם פירוש פריש' הן האדם החמורה.
- (יא) סוד לויט החרב המתהפכת כנגלה וכנסתר.

פרק ראשון. בהקדמות עליונות צריכות אל כוונת המאמר: אמר ארון החכמים כל זה נסיתי בחכמה וגו' והנה ענין מלת נסיון ידועה כי היא נופלת על מי שלא יאמין לקבל סברא מאחר עד שינסנה בשכלו כפי מה שנתפרסם מענין אבותינו יוצאי מצרים שאחר שעניניהם ראו ולא זר כל מעשה וי' הגדול אשר עשה להם בארץ מצרים ובקיעת ים סוף ורדת המן ומעם נתינת השבת שהשם עושה בחפץ ומשגיה בכני אדם אעפ"כ אחר כל זה נסו את השם במסה, ואמרו היש השם בקרבנו אם אין, כלומ' היש בקרבנו שם העצם המורה על החפץ ועל ההשגחה אם אין, ואחר כך אמ' הכתו' ונסו אותי זה עשר פעמים, ואעפ"כ שאמרו חכמים במסכת אבות עשרה נסיונות נסו אבותינו וגו', שנראה שתפשו מנין עשר פעמים בדוקא מכל מקום לא יסור הפשוט שמנין עשר ושבע יבא במקומות הרבה מהמקרא על טעם רבוי מנין ואפו עשר נשים וזולתו כי הניסים שנעשו להם במצרים וחזן ממצרים עד ששלחו המרגלים היו יותר הרבה מעשרה על דרך הפשט על דעת ר' אליעזר ור' עקיבא וכל נס ונס היה בו די להאמין בעבורו חפץ השם והשגחתו ואעפ"כ לא היו רוצים להאמין עד שנתרבו מאד הניסים וההשגחות כדרך חכמת בעלי הדבר שאומרים שההקדמות הנסיונות האמתיות צריכים להיותם מנוסות הרבה פעמים כמו שריפת האש שהיא לעולם שורפת בכל פעם וכי לעולם לא מצא אדם אש שאינה שורפת ואז יאמינו בהקדמה שהאש שורפת וכעין זה אמר שלמה כל זה נסיתי בחכמה כמו ההקדמה הנסיונית הנוכרת, ומלת בחכמה בפתחות הבית יורה כי הוא מדבר על החכמה הגדולה הידועה והיא השגת מציאות הכורא ית' ועוד עד אחר, אמרו אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני ואם ידבר על חכמה אחרת משאר שבע החכמות חזן מוז אך יאמר והיא רחוקה ממני והכתו' מעיד עליו ויחכם מכל האדם והנה יש לדרוש ולהקור על איזה ענין אמ' מההשגה הזאת והיא רחוקה ממני, וזה כי מציאות המניע הראשון נתבאר במאמר השמיני מספר השמע הטבעי מציאותו מצד תנועת הגלגל היומית מפני שנתבאר לו באותו המאמר ובמאמר שלפניו כי כל מתנועע יש לו מניע; אם כן מניע הגלגל הנוכח אם יהיה גוף גלגל אחר מקוה בו, גם כן יתחייב שאותו גלגל האחר שלישי כסדר אל הגלגל התשיעי וככה עד לאין קץ, וזה אי אפשר מפני שאם יהיו הגלגלים המניעים המסודרים למעלה מהגלגל תשיעי עד לאין קץ, והם כלם סבת התנועה היומית אם כן העליון מהם שתאמר שאין לו קץ ותכלית יניע כל הגלגלים תנועה מוגבלת שיש לה קץ קמן של כ"ד שעות, אם כן בהכרח השכל יתחייב שמניע גלגל התשיעי איננו גוף כי אם יהיה גוף יתחייב השכל הנוכח, וההשגה הזאת לשכל האנושי היא תכלית החכמה כפי מה שנתבאר כמה שאחר הטבע, ואם ארסטו השיג ההשגה הזאת כל שכן שהשיג אותה ארון החכמים שלמה המלך ע"ה, אמנם אמ' והיא רחוקה ממני לפי שזאת ההשגה היא באמצעות השגת גוף הגלגל ותנועתו שהוא דבר חמרי, ואם נצייר אפיסת הגלגל ותנועתו לא נשיג מציאות הכורא שהוא על דעת ארסטו המניע הראשון לגלגל תשיעי, אמנם על דעת מיחדי הישמעאלים וכראשם החכם המופלא אבו עלי אכן סיני יהיה הכורא ית' הוא סבת המניע הראשון לא המניע הראשון כי אם אמ' שאם יהיה הכורא המניע הראשון לגלגל התשיעי יתחייב שאם נצייר אפיסת הגלגל תתחייב אפיסת סבת תנועתו ית' הכורא מזה לפי שהכורא ית' צריך להיות מחויב מכלתי מציאות נמצא אחר מזולתו, ולכן צריך שיהיה השגת מציאות הכורא ית' שהוא הסבה המוחלטת לסבת מציאות תנועת הראשון, ר"ל שיהיה סבת המניע הראשון בענין שיהיה מחוייב המציאות בעצמו כלומ' שאם נצייר אפיסת מציאות הגלגל הראשון לא תתחייב מציאות סבתו כפי מה שקבלנו מפי ארון הנביאים וידעת היום וגו', כלומר שהוא מחוייב המציאות מעצמו לפי שאין עוד כמוהו בשמים ממעל ושהוא סבת

מאמר גן עדן

מציאת כחם זה כי כבר נתבאר במה שאחר הטבע כי כל גלגל וגלגל יש לו מניע שאינו גוף שהוא שכל נפרד מחומר אם כן יהיה מניע הגלגל הראשון דומה במה שאינו גוף ושכל נפרד לשאר מניעי הגלגלים והכתוב אומ' כי אין בשמים ממעל שכל נפרד שידמה לו ית' בשום צד והוא שהנביא צווח ואל מי תדמינו ואישה, ואחר שזכרנו תכלית חכמת ההשגה הוואת מציאנוה אחר הקדמות מצואים בעצם נושא הומרי ר"ל מורגשות ומציאות בחומר מורגש כמו שבארו רוב חכמי תורתנו בענין הסולם של יעקב אבינו ע"ה שהשיג המציאות ממשה למעלה על דרך למוד חכמת ההגדרה והוא דרך למוד ארסטו, ולכן בין לדעת ארסטו במציאות הבורא ובין לדעת אכן סיני אם נצייר אפסית כל האמצעיים והם המורגשים לא נוכל להשיג ולהגיע לראש הסולם שהוא תכלית המציאות והשגת סבת הסבות ית' זה לפי שנשמתנו העליונה מתעסקת ומתלקחת בהיכלה שקורץ מחומר, ולפיכך לא תוכל להשיגו מציאות דבר שאינו גוף חוץ ממצואות דבר הוילי חמרי ואפילו מציאות עצמה לא תשיג מהותה בעוד שהיא מתעסקת בגוף כל שכן שתשיג מציאות מהות הבורא ית', אמנם השכלים הנפרדים משיגים את בוראם מכלי אמצעות ההקדמות החמריים וכנה תשיגנו נשמת האדם אחר הפרדה מן הגוף והוא סוד כי לא יראני האדם וחי ומפני זה כשראה שלמה ע"ה שהשגת הנשמה לבוראה ית' בעודה מתלקחת בגוף האדם לא תשיגנו השגה שלימה אלא על ידי אמצעות ההקדמות הוילים אמ' אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני כל שכן אם לא תוכל הנשמה להשיג מציאות עצמה כפי מה שיתבאר אחר הקירת האמת.

פרק שני. בסוד כוונת ספר שיר השירים: ואחר שהקדמנו אלה ההקדמות העליונות נחזור לענין סוד גן עדן ושאר עניניו כמי מה שיעדנו בתחלת המאמר אמר המלך שלמה בספר שיר השירים גן נעול אחותי כלה גל נעול מעין חתום, שלחך פרדס רמונים עם פרי מגדים וקודם שאתחיל לבאר סוד שני הפסוקים האלה אני צריך להקדים הקדמה אחרת בסוד חבור הספר הזה, ואומר כי הפסוק הראשון של הספר הזה והוא שיר השירים אשר לשלמה פירושו שהוא הקדמה לענין החיבור שרוצה להכיר כפי מה שעושים הפילוסופים בראשי חבוריהם ישמודיעים כונת חבורם בראש הספר וכן עשה שלמה בראש הספר הזה אמר כי כונתו להיות שיר השירים ר"ל כי כונת ענין הספר אינו הנראה מענין הפסוקים כדי שלא יטעה אדם לומר שהוא מדבר באדם חושק עם חשוקתו, וכאור הפשט בענין הזה משתי מלות שיר השירים הוא כנה, דע כי מלת שיר או שירה בכל המקרא מתחלף בכל ענינה משאר ספורי המקרא בשני ענינים, הראשון כי השיר יכפל ענין אחד במלות משונות כמו יערוף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי, ואינו צריך להאריך כי כל פירושי הרב אברהם ז"ל למקרא מלאים מזה, והענין השני הוא שידבר השיר במלות קשות המורות להבין משונות משאר ספורי המקרא זה גם כן מבואר, אמנם אע"פ שיבדל השיר בשני הענינים האלה משאר ספורי המקרא לא יבדל ממנו כשהענין המובן מהשיר אחר עמק לשונו יהיה ענין אחד לא חוץ מהמובן מלשונו, אבל שיר השירים אינו כן כי אחר שיבין אדם עומק לשונו וענינו לא תהיה כונת שלמה באותו השיר הענין המובן מלשונו אלא כונתו היא לענין אחר נפלא ועמוק בלתי המובן, ועל כן כינה שם הספר בשיר השירים, ולזה כונת חכמינו ז"ל באמרם כל השירים קדש ושיר השירים קדש קדשים, ואחר שנתבאר כונת שלמה בשתי מלות שיר השירים, אומ' כי חכמים גדולים מחכמי התלמוד ומהגאונים ומשאר חכמי תורתנו העמיקו מחיבותיהם להבין כונת שלמה בספר הזה, מהם מי שאמ' שכיון לדיבוק כנסת ישראל עם השכינה, ומהם מי שאמ' שכיון לחשק העולם האמצעי כלו, והוא שקראוהו כלה אל הבורא ותברך, ומהם מי שאמ' שהוא מדבר בחשק הנשמה העליונה

מאמר גן עדן

אל מקורה ועדנה העליון, ומהם מי שאמ' שמדבר בענינים אחרים יארך ספורם במאמר הזה שאין תועלת לזכרם הנה, אמנם הנכון בעיני שכונת שלמה בזה הספר היא קרובה לכונתו בספר משל', כי תמצא במשלי' פסוק יתפרש לכמה ענינים נאים ומקובלים עד שיראה שלא כיון בפסוק אחד לענין אחד בלבד לפי שהפסוק יסבול פירושו שני פירושים משתנים וכלם מקובלים, וזה דומה למה שאמ' חכמינו ז"ל כי אסתר כונה כמחשבתה כפי כל התנאים והאמוראים מרוב חכמתה, וככה כון שלמה בשיר השירים שעמק כל פרשה מפרשיותיו ויונין בה לענינים אחרים משונים כל אחד נאה ומקובל וזה יכול לעשות שלמה בחכמתו כמו שאמרו חכמים ז"ל שבעים פנים לתורה.

פרק שלישי. בפירושו שני פסוקים גן נעול וג' שלחך פרדם רמונים וג' והוא סוד

גן עדן שלמעלה, ואחר שהקדמנו בכונת ספר שיר השירים, אמרנו כי נוכל לפרש סוד שני הפסוקים האלה שהוא מדבר בסוד השכל הפועל הישופע מהעדר העליון על נשמת אדם העליונה כי מצאנו שיש לאדם שכל אשר בו יוכלו מציאות הבורא ית' שאיננו גוף ולא כח בגוף והוא תכלית החכמות ומה נדע שיש לנשמה הזאת המשכלת מקור וסבה שממנו האיר וזרה עליה אור השכל והוא הנקרא אצלם השכל הפועל לנשמת האדם שהעדר העליון שישפע הוא ממנו הוא גן נעול שלא יוכל כל אדם להכנס בו, ומה שהמשיל הענין הזה לגן אפרשנו לפנינו בע"ה, וכונת נעילת הגן הזה תמצאנו רמז בפירושו ויגיש את האדם בפרק עשירי ופי' אהותי כלה שהנשמה העליונה שזוכה לשוב אל מקורה העליון המשילה לאהות וכלה שסופה להדבק בחשוקה כהדבק התן עם כלה, ואחר כך אמ' גל נעול, ר"ל כי זה הגן שהוא נעול בפני רוב ההמון יהיה מגולה להכנס בו מי שיזכה להיות בו כח לצנח הכרובים כפי מה שרמזו ר' אברהם ז"ל, וכפי מה שפירשנו בפרק עשירי מה המאמר, ואחר כך אמ' מעין חתום המשילו למעין שיוצאים ממנו נהרות ומשקים את העצים הנחמדים העוברים עליהם, והמעין הזה הוא חתום שאינו משקה את עצי היער ולא את עצי ההרים הנרועים שאין הנהרות עוברים עליהם ואחר כן אמ' שלחך פרדם רמונים יאמר כי ענפי העצים והן ענפי הנשמות המשונים את בוראם שנכנסו לפרדם השכל בעולם הזה הם זוכים להתנלות להם פתח הגן הנעול להותו גן נעול שהוא מגולה להם ונעול לרוב ההמון ויכנסו בו ונקראו הענפים והפארות במקום הזה שלחים מלשון תשלה קצירה, ולא קראם בלשון אחר מלשון הענפים לרמזו שענפים הנשמה העליונה נשלחים אחר הכנסם בפרדם אל הגן העליון הנעול, ועתה אדבר למה נקרא השגת השכל בעולם הזה פרדם והשגה שלמה של העולם הבא גן ולמה אמ' פרדם רמונים כענין הפרדם ושאר עניני פסוק שלחך, ואמ' הנה מצאנו כי חכמינו הקדמונים הקדושים ז"ל, ר"ל חכמי המשנה בזמן הקדמוני' במעלת קבלת תכלית החכמה כינו והמשילו שם פרדם אל השגת תכלית חכמת המציאות לנשמתם העליונה בעודה בהיכלה בעולם הזה, והוא אמרם שלשה נכנסו לפרדם וגו', והם קבלו משל הענין הנפלא הזה מפסוק שלחך פרדם רמונים כפי מה שרמזתי וכינו ההשגה בעולם הזה בשם פרדם ולא בשם גן כי כינו השגת הנשמה אחר הפרדה מן הגוף בשם גן עדן ולא בשם פרדם עדן לפי שהפרדם במשל קטן מאד מהגן, וגם הפרדם ברשות אדם אחד והגן ברשות רבים, אם יזכו לפתוח להם פתחו הנעול, ועוד כי הפרדם אין בו אלא פרי אחד כמו שאמ' הכתו' פרדם רמונים והוא משל לשכל הנשמה בעודה מתלקחת בגוף שלא תשיג תכלית החכמה אלא מצד החכמה אחר, הוא באמצעות העצמים ההולכים כפי מה שבארנו, ועל כל זה יש בפרדם קצת פרי מגדים לא כל פרי כמו שיש בגן הגדול וכפרים עם נרדים והכל כינוי לישראל שבע החכמות ורמונים

מאמר גן עדן

במקום הזה נאה לדרוש בו מה שדרשו רבו ז"ל בפסוק כפלה הרמון שעיקר הפרס היא קבלת התורה והמצות ולפיכך קראו בלשון העיקר פרס רמונים, אבל השגת הנשמה אחר הפרדה מן הגוף תשיג תכלית החכמה בלי אמצעות העצמים החוולים, אבל מפני אחרים שאין אנו יכולין עתה להשיג מהותם, ולכן נקראה השגת הנשמה אחר הפרדה מהיכלה גן לפי שהגן מלא כל פרי נחמד למראה וטוב למאכל כי כן כתו' ועין החיים בתוך גן שהם החיים הנצחים שאין אחריהם מיתה, ועתה אזכיר למה המשילו השגת השכל בעולם הזה ובעולם הבא לפרס וגן עדן ולא המשילוהו לדבר אחר משאר תענוגי העולם ועדניו, ואומר כי העדן והתענוג הנמצא לנשמה הזוכה אחר הפרדה מן הגוף והדבקה במקורה העליונה אין אחריו תכלית כשעם העדן והתענוג ככל מיני תענוגי העולם, והוא אמרם ז"ל תשמיש אחד משישים מגן עדן לפיכך קרא הכתו' שם השכל העליון אשר למעלה ממעלת הגלגלים בשם גן עדן ג"כ קראו גן אלקים, ככתוב בעדן גן אלקים, ופרושו ופשוטו בעדן בגן אלקים כי בית בעדן משרתת אחרת עמה כפי מה שפרש ר' אברהם ז"ל לפי שהעקר הוא העדן וממנו נטע הבורא ית' את הגן בדכתיב ויטע ה' וגו', ולפי שמיני תענוגי העולם הזה רבים כמו המשגל והמאכל הערב ושתיית היין הערב ולבישת בגדי יקר וצניפת הכתרים והעטרות ורכיבת הסוסים הנכבדים והתימום בימי הקור וצנת שלג ביום קציר והריח הטוב וסיכת השמן וזולתם, והנה כל התענוגים האלו והדומה להם מושגים בחושי הנפש ורובם מושגים בחוש המישוש והטעם שהם החושים העבים, אמנם חוש הראות הוא יותר דק ורך משאר החמשה חושים והנה חוש הראות אינו מתעדן בדבר מכל תענוגי העולם יותר מעדונו בראותו הגנים והפרדסים הנאים הצומחים בהם עץ כל פרי והפרחים והציצים שיש להם גוונים משתנים נאים כל שכן אם יש בין עפאי הגן והפרדס צפרים ישנותנים קול ונעימות עריבות ונגון יפה וזה יושג בחוש השמע שהוא דק גם כן והוא אחר חוש הראות בדקותו ועוד אם יש לעצי הגן ופרחיו ריח טוב שהוא גם כן יושג בחוש דק אחר חוש השמע, והנה הנפש נהנית מהראות והשמע והריח הנזכרים יותר מהנאתה ועדונה משאר התענוגים המושגים בחוש המישוש. וזה ברור למי שידע בהכמת הטבע לפיכך המשילו תענוג הנשמה בהשגת שכלה אל תכלית החכמות בעולם הזה בלשון פרס כפי מה שזכרנו, והעולם הבא בלשון גן עדן וזה הטעם נאה ומקובל והוא סוד גן עדן שלמעלה.

פרק רביעי. כביאור מציאות גן עדן בכדור הארץ: אומר כי החכם השכלי

הנוכח ר' אברהם אב"ן עזרא אמ' בהקדמת פירוש התורה ובעין הדעת סוד השם ינעם גם הדברים הם אמת כמשמעם ואמ' עוד כי מקום גן עדן בכדור הארץ יהיה תחת הקו השווה שהיום והלילה בו שוים ככל השנה, ואומר כי המקום הזה יהיה יותר ישר בטבעו ובמזגו מכל שאר המקומות היישוב אשר בכדור הארץ, והנה כאשר יצמח במקום הזה, ר"ל תחת קו השווה במקום מיוחד ממנו שאין לו שכנות הר או שכנות ים ובכלל אין לו שכנות כל דבר שישנה טבע המקום במקרה פירות הצמחים יהיה הגן אשר בו עץ שיעורר תאות המשגל שיהיה מזגו הם ולח כמו שנמצא בארץ ישראל וכל לצמח בו עץ שיעורר תאות המשגל שיהיה מזגו הם ולח כמו שנמצא בארץ ישראל צמח שמוציא פרי דומה לקישואים ותוכם מלא מדבר שרומה לדבש וחמאה מעורבים ונקרא בלשון ערבי מוז והוא מוסף מאד תאות המשגל, וזה הצמח אינו נמצא מעבר לים המערבי לצד צפון, וככה יוכל לצמח בגן הנזכר עץ אחר שיעורר תאות המשגל יותר מהפרי הנזכר הנקרא מוז ויקרא עין הדעת טוב ורע, מפני כי תאות המשגל עיקר היצר הרע הטורדת את

in 113. 2 an.

מאמר גן עדן

האדם מלהשכיל השגת תכלית המציאות שהוא סבת גן עדן העליון הנזכר, ואע"פ שלפעמים ישכיל האדם הרודף אחר התאוות והוא דעת טוב מעורב עם דעת הרע אם לא יזכה מאד דעת הטוב על דעת הרע בענין שתהיה רוב מחשבתו בשכל ובחכמה ככתו' דרך ירווך בכל עת באהבתה תשגה תמיד לא יוכל לנצח הכרובי' כפי מה שאבאר סודו בע"ה, ועל כן צווה האדם שנכרא כגן או אמור הונח כגן שלא יאכל מאותו העץ הנקרא עץ הדעת טוב רע, ועוד אמר שיוכל לצמות כגן הזה עץ אחר שפריו יחדר השכל וילטשוהו בענין שיתאוה האדם כל זמנו ללמוד ולהשכיל בחכמות כמו שאומרים הרופאים שהעוף הנקרא מורטולא כשיוון האדם מהם יהיה משכיל בחכמתו והם הפך הפרי שמעורר תאות המשגל, והענין הזה יצמה כגן ההוא מפני יושר טבעו וזמנו שאין ככה בכל יישוב וזהו פ' עץ הדעת ועץ החיים בנלה, ופ' עץ הדעת טוב ורע כנסתר הוא להתרחק האדם מכל הדברים המכשלים אותו מלהתעסק בחכמה ומכל האמונות הרעות והם רוב מצות לא תעשה אשר בתורתנו התמימה, ופ' עץ החיים כנסתר הוא להרגיל האדם את עצמו בהשגת מציאות החכמה ולהאמין האמונות אמיתיות והם רוב מצות עשה ותכליתם מצות אנכי ומצות וידעת היום והשבות אל לבבך ובהניח האדם לאכול מעץ הדעת טוב ורע הנסתר ואכלו מעץ החיים יהיו חיי נצחיים בעדן העליון וחי לעולם, ונחזור להשלים ביאור סוד גן עדן שלמטה, ואני צריך להאריך בו מפני שהכמים גדולים בעניהם מאמינים שלא יוכל להיות זה מצוי כדור הארץ ומלעגים על דברי רבותי ז"ל ועל דברי החכם השכלי הנזכר, ואמר כי החכם הגדול אבו עלי אבן סינא ביאר בחיבורו הגדול של פילוסופיא הנקרא אלשפא בספר אותות השמים כשדבר על שבעה האינקלימים כי מוג האמצעי מהם הם יותר ישר במזגו משאר האינקלימים, אמנם אמר כי אם יהיה ישוב תחת הקו השווה ולא יקרה לו סבה ארצית מקריית ר"ל הר או ים בשכונתו שישינה טבעו יהיו הדרים שמה יותר קרובים אל המזג השווה מכל שאר האינקלימים, ואמ' כי מי שסובר שיצא המקום הזה מהמזג השווה בעבור קירוב השמש מנוכח ראשם הוא טעות מפני כי בעבור השמש על נכח ראשם תמהר לעלות ובעברה על ראש הדרים באינקלים השני אשר רחבו כ"ד והוא בראש סרטן תתעכב לישם הרבה, וככה אמר החכם הזה בספרו הגדול שחבר בחכמת הרפואה כשדבר על מוג האינקלימים שהמדור הזה שתחת מישוה היום הוא הישר מכל שבעה האינקלימים, ואחר המדור הזה ביושר המזג הוא מן האינקלימים, ואמר כי חבר כביאור אמתת הענין הזה מאמר, והמאמר הזה שחבר לא הגיע אלינו, ולכן אני צריך להאריך לבאר הענין הזה על דרך חכמת התכונה וחכמת ההנדסה, ואני מדבר עם מי שיודע בשתי החכמות האלה וזר לא יקרב כי קדש המה, ואמר כי נתבאר במאמר השני מספר אלמגיסטי' כי אופן הקו השווה עובר על שני קוטבי עגולת מישוה היום, ולכן כל העגולות היומיות הנכחיות לעגולות מישוה היום תחלוק אותם עגלת האופן כחצי ולכן יהיה היום והלילה שיום במדור הזה כל ימות השנה, ועוד נתבאר במאמר הנזכר ממגיסטי' כי כשהיה השמש בראש טלה ובראש מאונים יתרחק מיד במהירות מנוכח הראש כי קשתות נטיית השמש ממשוה היום שהעבר על נכח ראשם וסיפו בכל יום תוספת מרובה עד געת השמש בצד צפון מראש טלה אל ראש תאומים לצד דרום מראש מאונים אל ראש קשת ואז תתרחק השמש ר"ל כהיותה בראש תאומים ובראש קשת ממשוה היום העובר על נכח ראשם קרוב לעשירים מעלות ובסוף תאומים ובראש סרטן יתרחק מנוכח ראשם לצד דרום כהיות השמש בראש גדי כיד מעלות בקירוב וכשתלך השמש מראש תאומים כל מזל תאומים וכל מזל סרטן בצפון, וגם כשתלך בדרום כל מזל קשת עם מזל גדי וכל מזל גדי לא תקרב אל נוכח ראש המדור הזה יותר מעשירים מעלות בצפון ובדרום בקירוב כי כהיות

השמש בכל שתי מזלות תאומים וסרטן בצפון ובשתי מזלות קשת וגדי בדרום לא תמה השמש בצפון או בדרום יותר מארבע מעלות בקירוב כי תתעכב נטייתה באלו ארבע מעלות המזלות עכוב גדול וזה יתבאר לך שהרכב ככה מלוח נטיית השמש, ובטלמיס היוצא חשבון הנטייה כפי מה שהביא בלוח בתבניות מופתיות הנדסיות, וגם המפריש ספר מניסטי ר' דוד אבן נחמיש מטוליטולא ביאר סבת מיהור הנטייה וחשיבה בתבנית אחת כללית הנדסית, וגם במדור הזה כשתהיה השמש בשני מזלות תאומים וסרטן בצפון ובשני מזלות קשת וגדי בדרום יהיה רחוק מנכח ראשם שזה ויהיה דומה לשם זמן היות השמש בשני מזלות תאומים וסרטן בצפון לזמן היותו קשת וגדי בדרום, ובשאר כל השבעה איקלימים הדבר בהפך כי בכל ישוב הצפוני למשוה היום ועל דרך משל המדור ירחנו ל"ו מעלות והוא אמצע האיקלים הרביעי כשתהיה השמש לשם בשני מזלות תאומים וסרטן יהיה להם החום המרובה, ובהיות לשם בשני מזלות קשת וגדי אז יהיה להם הקור המרובה, והנה החום במדור הזה שתחת הקו השווה לא יהיה אלא בהיות השמש בראש מלה או בראש מאונים כי אז יעבור השמש על ראשם שני ימים בלבד ולמים מועטין יעבור מנוכח ראשם לצפון ולדרום כי הנטייה הוסיף הרבה בכל יום במזל מלה ומאונים עד שתהיה הנטייה לאחר שלשים יום מעברה על נוכח הראש בראש מלה ובראש מאונים קרוב מ"ב מעלות ובשתתעכב הנטייה בשני מזלות תאומים וסרטן בצפון או קשת וגדי בדרום או תהיה בארבע מזלות האלה רחוקה מנוכח ראשם מעשרים מעלות עד כ"ד ולא תחמם אותם הרבה ולא תקרר אותם הרבה מפני עכוב נטייתה באלה מזלות הארבעה בצפון ובדרום כפי מה שתעשה באיקלים האמצעי בצפון ובדרום כי במקום רחב ל"ו שתהיה השמש בראש סרטן בצפון תקרב לנוכח ראשם בקרוב מ"ב מעלות ותתעכב מאד בקרוב מוצאת הנטייה בשני מזלות תאומים מסרטן בארבע מעלות בלבד ואז תצער אותם ברוב החום ובקר השווה תהיה אז רחוקה מנוכח ראשם מ"ד מעלות עד עשרים מעלות וכו' כזה הרחב, וכן ל"ו כשתהיה השמש בשני מזלות קשת וגדי אז תתרחק מנוכח ראשם ששים מעלות ותתעכב נטייתה בשני המזלות ויהיה הזמן קר חוץ מן הטבע הישר, ועוד סבה אחרת בתוספת הקור והחום באיקלים האמצעי כי בזמן הקור יאריך הלילה ויוסיף קור הלילה על תוספת קור ריחוק השמש מנוכח הראש ובימי החום יהיה להפך כי אז יקצר להם הלילה המחמם על תוספת חום קרוב השמש מנוכח ראשם מה שאין כן במדור שתחת קו השווה כי היום והלילה לעולם שוים לשם והנה תמצא בהכרח כשתעמיק המחשבה באשר היא טוב הסיבות כי היישוב אשר תחת הקו השווה יהיה יותר ישר מהאיקלים האמצעי כפי מה שאבאר עוד בפרק הבא אחר זה בהוכחי עם אב"ן רש"ד והנה כיון שמשני שווי מוג האיקלים האמצעי שהיא ירושלם נשפע עליה ישפע השכינה כפי מה שבאר החכם השכלי בפרשת הסולם, ומפני זה אמרו חכמינו ז"ל גם כן אורא דארץ ישראל מחכים, וכל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוך כל שכן הדר תחת הקו השווה שהוא יותר ישר מירושלם כפי מה שנתבאר שישפע על הדר לשם ישפע גן עדן העליון ויהיה מחכים יותר ויותר מן הדר בארץ ישראל, ומפני זה אמר החכם השכלי שגן עדן יש בכדור הארץ הוא מדור תחת קו השווה.

פרק המישי. בהתוכחי עם החכם אב"ן רש"ד בסברת יושר המדור הזה: לפי

שאב"ו וול"ד אב"ן רש"ד בעיני חכמי דורנו חכם גדול וכל שכן בעיני פילוסופי

הנוצרים והוא כתב בספרו בקיצור ספרי ארסטו שהוא רוצה לחלוק על דעת אבן סינא ושארן המדור תחת הקו השווה ישר, לכן אני רוצה ללכת בעקבות מענות החכם הזה בעיני שחבר שהם

מאמר גן עדן

כנגד דעת אבן סינא בענין זה ומפני שרוב ההקדמות הצריכות אל הענין הזה הם מהכמת התכונה ומחכמת ההנדסה שאין באמתתם דופי הוצרכתי להעיר עליהם כדי להכיר ולהודיע לחכמי האמת שאין הדבר כסברת אב"ן רש"ד וככה יהיה הדבר בכל מקום שיחלוק אב"ן רש"ד על אב"ן סינא כשאר עיניי הפילוסופיא שהוא טוען טענות של שטר כמו שטוען בענין הזה כי חכמת ההנדסה והתכונה לא ישאו פנים לזקן וערך אלה החכמות לשאר חכמות כערך אבן השלחני אל מיני המתכות שמנסה בה הכסף והזהב המזוקקים מן המזוייפים, ועוד העירותי על זה כדי שלא ישאר ספק באמונה הזאת ר"ל שהמדור שהוא שתחת הקו השווה הוא יותר ישר מכל המקומות שיוכלו להיות תחת השמש לכונת הסוד שרמזנו, אמר אב"ן רש"ד במאמר השני באותות השמים כי אבן סינא רואה שזה המדור ר"ל מה שתחת הקו השווה הוא הישר שבאיקלימים ואנו נעייין בזה כפי מה שאפשר לנו מצד הדבר המעויין בו וזה כפי מה שיש בידנו מן ההקדמות אמרתי בזה בלבד הטיב לומר בענין הזה שאמר כפי מה שיש בידנו על זו מהקדמות כי הענין הזה צריך אל הקדמות רובם מחכמת התכונה וההנדסה ומיעוטם מחכמת הטבע ויראה שלא היה כירו שום הקדמה מחכמת ההנדסה ולא מחכמת התכונה ולכן לא הבין הענין הזה וטעה בו ותלה ברכו אב"ן סינא, אמר אב"ן רש"ד אחר שיראה להרגיש כי הישר שבאיקלימים לאדם ולרוב החי והצומח הוא האיקלים הר' והר"ו וזה מצד החימום אשר סבתו היפוך נצוין השמש ושולת אלה שני האיקלים בלתי ישרים אם לצד הרום מפני רוב החום ואם לצד צפון מפני רוב הקור כי אם לא נמצא סבה לרוב החום וחולשתו בכל איקלים זולת סבת ההיות ההיום מהקים הנצוציים, או יתכאר שמה שתחת משוה היום אפשר שיהיה בו מדור אך לא ישר כפי מה שאמר אבן סינא כי אנשי המדורים האלה תהיה חיותם על הרוב בהכרח וחויץ מן הטבע, עד כאן דבריו. אמרתי בזה טעה שדמה המדור שיעבור השמש על נוכח ראשם באיקלים הצפוני בהיותו בראש סרטן למדור שתחת הקו השווה שיעבור השמש על נוכח ראשם בהיותם בראש טלה ובראש מאזנים לפי שלא הבין סבת עיכוב נטיית השמש במול תאומים וסרטן כפי מה שבארנו בפרק שקדם וצריך להבנת סבת העיכוב הזה הקדמות הנדסיות שבארנו חכמי התכונה והיא שקשתות הנטייה לשמש ממשוה היום מוסיפים תוספת מרובה במזלות טלה ודגים ומאזנים ובתולה ר"ל כשתעבור השמש על מקום חתוך עגולת משוה היום עם עגלת המזלות לצפון ולדרום ובהיות השמש בארבע מזלות תאומים וסרטן וקשת וגדי או תנער מאד תוספת הנטייה וזהו עיכוב נטיית השמש שזכר אב"ן סינא בספר אלשפ"א ולא הבין אב"ן רש"ד סבת העיכוב הזה ולא חטה אונן אליה לפי שלא ידעה כי ממנה יתחייב תולדות הענין המופלא הזה והאמונה הזאת שאנחנו מכארים במדור שתחת משוה היום, והנה לפי זאת ההקדמה יהיה שקר מה שאמ' אב"ן רש"ד כי המדור שתחת משוה היום נהנה לפי שעובר השמש עליהם נכה ראשם בראש טלה ומאזנים שיהיה חוטו כחום השמש במדור אשר תעבור השמש על ראשם סרטן ר"ל המדור שרחבו כ"ד מעלות וזה כי המדור שתחת משוה היום תעבור השמש על ראשם בהיותם בראש טלה ומאזנים שני ימים בשנה בלבד ומיד תוסף נטייתה בכל יום שמתקופת ניסן ותשרי תהיה השמש רחוקה מנוכה ראשם קרוב מ"ב מעלות, אבל כשתעבור השמש על נוכח ראש אנשי המדור שרחבו כ"ד מעלות בהיותה בראש סרטן לא תתרחק מנוכה ראשם כל ימי עמדה בתאומים וסרטן והם שני חדשים ויותר יותר מד' מעלות וכאלו הוא על נכה ראשם כל אלו שני חדשים ואז יצער החום מאד עד שישרוף באותם המדורים החול את רגלי האדם ההולך עליו, אבל המדור שתחת משוה היום בהיות השמש בד' מזלות העיכוב שזכרנו או תהיה רחוקה מנוכה ראשם יותר מ"ב מעלות כמו שבארנו ולולי שיראתי להאריך הייתי מכאר אלו הקדמות התכונות במופתי הנדסיות אבל כמו שאמרתי למעלה איני

מדבר אלא עם אדם שקדם לדעת בשתי החכמות האלה, והנה במדור שתחת משוה היום כשתהיה השמש בארבע מזלות העיכוב ותתרחק מנוכח ראשם מ' מעלות עד כ"ד מעלות יהיה הזמן או לשש דומה לזמן שיהיה באקלים הרביעי שרחבו על דרך משל ל"ו מעלות בעת שתהיה השמש בראש שור והוא היותר ישר באקלים הזה מכל ימות הישנה, והנה יהיה רוב הישנה במדור שתחת משוה היום דומה לזמן היות השמש בראש שור באקלים הרביעי, ומפני שהיום והלילה שוים כל הישנה במדור הזה יהיה יושר הזמן בו יותר מיושר הזמן באקלים ה' כהיות השמש בראש שור מפני כי יום ראש שור בו גדול מלילו, וזמן החום במדור הזה שתחת משוה היום יהיה כהיות השמש בראש טלה ומאזנים זמן מועט ויעבור במהירות כמו שבארנו, ועוד כן סבות אחרות מצד אחר שבעבור השמש בראש טלה ומאזנים במדור הזה לא תחמם באותו יום כחימומה בראש סרטן בעברה על נוכח ראש המדור שרחבו כ"ד מעלות שני פעמים, האחד שהימים יום ראש טלה הוא י"ב שעות בלבד וחימום יום ראש סרטן הוא מ"ב שעות, והטעם השני הוא לפי שעגולת משוה היום היא מהעגולות הגדולות שבכדור הגלגל ועגולות ראש סרטן היא מהעגולות הנכחיות והיא קטנה מעגולת משוה היום וזה מבוואר למי שידע בהנדסית הכדור ולפיכך תהיה מעלה אחת מעגולות משוה היום שהוא חלק מש"ם ממנה יותר גדולה מהמעלה האחת של מעגולת ראש סרטן משוה היום בזמן שוה לזמן שבו סוככת אל המעלה הזאת מעגולת ראש סרטן מפני שסבת תנועת שתחתיה היא אחת ועגולת משוה היום תמחר תנועתה יותר מתנועתה בעגולת ראש סרטן. ולכן יתחייב שיהיה חום השמש בעת סיבובה בעגולת ראש סרטן בעברה על הראש יותר מחום השמש בעת סיבובה בעגולות משוה היום אע"פ שעוברת על הראש וזה כי הדבר הפועל בשני מקבלים שוים בזמן שוה אם יעבור עליו בעיכוב וזה מבוואר מדרך הטבע ולכן לא תחמם השמש בעברה על נכח ראש המדור שתחת הקו השוה בראש טלה ומאזנים כחימומה בעברה על נוכח הראש בראש סרטן במדור שרחבו כ"ד מעלות, ומוסף על זה ששעות יום סרטן יותר משעות ראש טלה ומאזנים, וככה יתבאר למען שלא תחמם השמש בכל יום מזמן היותה במזל טלה במדור שתחת קו השוה כמו שתחמם מזמן היותה במזל תאומים או סרטן במדור שרחבו כ"ד מעלות מפני סבת הימים השמש היומית כפי השני טעמים שהזכרנו וזה כי העגלות היומיות הנכחיות ההוות במזל טלה אי במאזנים וגם שעות היום במזל סרטן יותר גדולים ממזל טלה, והסיבות האלו במיעוט הימים השמש בעברה על ראש המדור שתחת משוה היום או בקרוב ממנו הם סבות אחרות חוץ מהסבות שהזכרנו במיעוט השמש במדור הזה מפני מיהור הנטיה או עכובה והנה כהיות השמש במזלות העיכוב הארבעה הימים במדור הזה שתחת קו השוה לא יזיקם העיכוב בצפון ובדרום ואין להם או לא חום ולא קור מה שאין כן באקלים הרביעי כי כהיות השמש בו בצפון במזלות העיכוב בתאומים וסרטן יזיקם החום מאד מפני שתקרב או השישיאל נוכח ראשם קרוב ל"ב מעלות וכהיות השמש בדרום במזלות העיכוב של קשת וגדי תתרחק מאד השמש מנכח ראשם קרוב למעלות והיה להם זמן קור חוץ מן הטבע, ובמדור הזה שתחת קו השוה ידמה זמן היות השמש בצפון לזמן היותו בדרום כפי מה שבארנו, וההכנס אבן רישד לא הרגיש בשום סבה מכל אלה שזכרנו ביותר המדור הזה שתחת קו השוה מפני שלא ידע שום הקדמה מכל הקדמות התכונות שזכרנו מפני שלא ידע את מקומם ולא עלה על לבו אפילו לזכרם זכרון בלבד אלא שאמר בסוף טענותיו השקריות כי מה שכתב אבן סיני מענין הנטיה והשוואת היום והלילה אינה טענה ואז הלך לו ולא נתן שום טעם למה אינה טענה מפני שלא ידע בחכמת התכונה וההנדסה ודי בזה.

מאמר גן עדן

פרק ששי. בשלמות הדר כגן עדן שלמטה: הנה נתבאר בחכמת הטבע שמוג האדם הישר צריך להיות בו מוג החום יותר ממוג הקור לפי כשתעריך מוג כחות הנפש הפועלים בחומר הגוף ומוג האברים הראשים תמצא שאיכות החום בעקר מוג האדם יותר מהקור ואם לא כן היה דומה גוף האדם לגוף הדומם שאין לו תנועה ומפני ככה צריך עוד להתגבר איכות החום על מוג האדם הישר והמשכיל יותר מהקור ולפי שנתבאר במאמרנו הנקרא מאמר יהי רקיע בין מים למים ישבת איכות החום הראשונה בעולם ההויה והתפסד שתחת הרקיע המבדיל בין מים למים הוא גוף השמש לכן יתחייב ישבת החום הגוברת כמוג כחות האדם ומוג אבריו הראשים היא כה השמש ומפני שכח השמש השלם לא יראה בעולם ההויה והתפסד אלא כשהיו נצוציו יוצאים על זוויות נצבות על המדור שבו האדם והחי והצמח כפי מה שנתבאר בחכמת טבע נצוצות השמש יתחייב שלא יכלו החום הטבעי השמשי כחות הנפש האנושית בשום מדור מיושוב הארץ כמו שיקבלוהו במדור שהשמש עוברת על נכח ראשם והיא בראש סרטן, כבר נתבאר לך שמפני עיכוב הנטיה לשם עם הסכות האחרות שזכרנו תשרוף מאד מוגם ותוציאם חוץ מן הטבע עד רחב גדול ולא נשאר בכל כדור הארץ מדור שתוכל השמש לעבור על ראשם ושלא תשרפם אלא המדור שתחת קו השווה בהיותה בראש מלה או בראש מאזנים שני ימים בשנה בלבד ומיד תתרחק במהירות מנוכה ראשם ותלך אל מקום העיכוב ראש השנה שאין להם בו קור ולא חום וכאותן שני ימים שתעבור על ראשם לא תתעכב בתנועתה היומית כמו שעושה בעגלות ראש סרטן כמו שכארנו אלא תמהר ללכת כדי שלא יאחו בהם החום הרבה, אמנם בעברה על נכח ראשם פעמים בשנה תמציא בהם השמש כחות נפשיות שלמות בתכלית השלימות ומיד במהירות ינטה השמש מנכח ראשם עד עברו לצפון משוה היום או לדרומו משוה מזל אחד בחדש אחד ר"ל מזל מלה בתקופת ניסן ומאזנים בתקופת תשרי וזהו זמן החום הגדול במדור הזה שממציא להם כחותם הנפשיות בתכלית השלימות, ואחר כן בהיות השמש במדור הזה במזל שור בצפון וכנגדו במזל עקרב בדרום יהיה להם הזמן ממוצע בין זמן היות השמש במלה ומאזנים ובין זמן היותו במולות העיכוב שהוא זמן הפחות חום להם שכארנו שטבעו כמו טבע היות השמש בראש שור באמצע האיילים הרביעי שרחבו ל"ו מעלות, הנה התבאר כי הזמן החום במדור שתחת משוה היום הוא בתקופת ניסן בהיות השמש במזל דגים ובמזל מלה והוא כמו חדש אחד לכל מזל וגם חדש אחד שדומה לו בתקופת תשרי בהיות השמש בכל אחד ממזל בתולה ומזל מאזנים ושהחום בכל ימי זמן משני החדשים משתנה במהירות מפני מהירות נטיית השמש ואז לוקחים כחות הנפש החום הטבעי השמשי שלם בתכלית השלימות ולא יתעכב להם החום לשרפם כמו שישורף באיילים שעובר השמש על ראשם בהיותו בראש סרטן מפני כל הסכות שזכרנו, ואחד שלוקחים כחות הנפש שלמותם במדור הזה שתי פעמים בשנה בעבור השמש על ראשם בראש מזל מלה ובראש מזל מאזנים מיד תמה במהירות עד היותה במזל שור בצפון וכנגדו במזל עקרב בדרום ואז הוא להם זמן החום הממוצע כלי הזק עיכוב הנטיה כי עדין תמהר השמש לנחות במזל שור ועקרב עד הגיע לצפון ולדרום אל ארבע מולות העיכוב ולא תתרחק אז מנוכה ראשם מכ"ד מעלות ובהיותה להם כאלה ארבעה מולות העיכוב שהוא הזמן הפחות חום להם תתעכב נטיית השמש כדי שלא יהיה להם קור חוץ מן הטבע כמו שהיה באיילים הרביעי שתתרחק השמש מנכח ראשם בקשת וגדי קרוב לסי' מעלות ואז יצא זמנם מן הטבע לצד הקור ויתעכב ככה הרבה ואז יתרחק מאד מוג כה נפשם מהיושר הטבעי השמשי מה שאין כן במדור שתחת הקו השווה כי בהיות הזמן יותר קר להם כשהשמש במולות העיכוב לא תתרחק יותר מכ"ד מעלות

בענין שלא יתקדו הרבה, ועוד כי בזמן הקור הזה שלהם היום והלילה שיום לעולם כדי שלא יקר אותם עוד קרירות אריכות הלילה כפי מה שהוא באיקלים הרכיעי בזמן הקור שלהם נמצא שהמדור שתחת משוה היום יותר ישר מכל צד לשמור כחות הנפש הטבעית מהמדור שבאמצע המדור האיקלים הרכיעי כפי מה שסובר אבן רשד והנמשכים אחריו מחכמי הרופאים, ואחר שנתבאר זה ביאור יפה איני צריך להשיב על שאר טענות אבן רשד בשאלה הזאת ואת כלם ישא רוח, וכמו שמעה בענין הזה לדבר כנגד דעת אבן סינא ככה ישא מן האמת כשמדבר כנגד אבן סינא בשאר חכמת הפילוסופיא ואני החוקי בסברת החכם אבן סינא לפי שמצאתי שאמונתו בכל דעת הפילוסופיא מרוב שכלו קרובה לאמונת קבלת תורתנו התמימה, והנה הוא באמונת חחדוש כפי סברת החכם השכלי ר' אברהם אבן עזרא ז"ל התעורר והרגיש בספרו הגדול הנקרא אלשפ"א מה שלא התעורר שום פילוסוף מכל הקודמים לו, ר"ל ישוכל להיות מדרך הטבע הגלות מקום מכדור הארץ והקוות המים שנאותו מקום הנגלה אל שאר יסוד המים, ושאר הפילוסופים שהשיגו מציאות הנגלה מן הכדור כפי מה שהוא לא בקשו ולא הקרו על סבתו והחכם אבן סינא התעורר אל תת סבה טבעית להגלות הישוב מכדור הארץ כפי קבלת תורתנו, וזה דבר גדול שיתעורר אדם משכלו אל יסודות קבלת התורה המקובלים מפי השמועה וככה עשה החכם הזה באמונה הגדולה הזאת שאנו בכיאותה והיא היות מקום מכדור הארץ יותר ישר מכל מקומות הישוב שבכדור הארץ כמופתים הנדסיים תכונים כפי מה שבארנו אמנם לא השלים לדעת סבת מציאות מקום כזה בכדור הארץ כפי מה שיתעורר אלא החכם השכלי ר' אברהם אבן עזרא ז"ל מפני שלא קבל ולא האמין ר"ל החכם אבן סינא בתורת משה ע"ה, ואנחנו המאמינים והמקבלים סודות תורתנו התמימה רואים בשכלנו כי סוד וישע גן בעדן הנגלה הוא המקום הנזכר המיוחד שתחת משוה היום לצד מזרחו שלא אירע בו סבה הוולית מהר או ים לשנות טבעו מטבע סגולת הפועל הגדול שהוא בא השימש באמצעות חפץ הבורא ית' להיות אותו המקום הנטוע בו אותו הגן היודע מוכן לבראת בו אדם מאותה האדמה לקבל הנשמה העליונה המוכנת לבא אל הגן העליון הרמוז אשר כנגד הגן הזה התחתון אשר במקום הזה הנזכר בכדור הארץ ושיש בתוכו עץ הדעת טוב ורע כמשמעו כדברי החכם ר' אברהם, וגם עץ החיים כמשמעו כפי מה שפרשנו למעלה בסוד עץ הדעת וסוד עץ החיים הנגלה, ולכן יתישב כפי פירושינו שהנחש בסוד הנגלה הוא כמשמעו כלי ספק ומכח פרושנו בפירוש הנגלה מסוד גן עדן וסוד עץ הדעת טוב ורע ועץ החיים אשר בתוכו וסוד הנחש אשר הכל כמשמעם יתבאר כי יש בכלם סוד פנימי ינעם כי סוד הנחש הנסתר הוא היצר המסית אל השכל בעוד הנשמה בחיולה בעולם הזה להציץ בפרדס להיות בו נפנע שלא להשיג תכלית חכמת המציאות ואע"פ שהציץ בפרדס כיון שנפנע בו ולא ישיג להכנס אל גן עדן העליון הרמוז למעלה, הנה כבר התבאר לך סוד גן עדן שלמטה בסוד מכוסה מההמון ונגלה לשרידים אשר ה' קורא הנכנסים בפרדס בשלום ויצאו בשלום וגם סוד גן עדן וסוד עץ הדעת טוב ורע וסוד עץ החיים העליון הנגלה והנסתר.

פרק שביעי. בסוד הנהרות הנגלה: ועתה אישוב לפרש סוד הנהרות הנגלה ואומר

כי אחר שנתבאר שגן עדן שלמטה הוא במקום מיוחד מאורך חצי העגולה אשר בכדור הארץ אשר לנוכח גלגל משוה היום ושהמקום ההוא לא ישיגנו שום שנוי חמרי מצד שכנות הר או גבעה או ים כפי מה שנתבאר בטבע המדורים ושהוא בצד מזרח מהעגולה הזאת לפי שנתבאר בחכמת הטבע שמזרח כל איקלים יותר ישר ממערבו כפי מה שפירש החכם השכלי כי גן בעדן מקדם הוא מזרחו, ונתבאר גם כן נמצא המורגש שאותם

מאמר גן עדן

הנהרות הנזכרים לשם בפרשת גן עדן הם באים מצד הקן השוה או מהלאה מהקן השוה ר"ל מדרומו של קן השוה כמו יאור מצרים שיוצא מחר הלבונה כפי מה שפירש החכם השכלי בימות הנהרות האלה והם נהרות מפורסמים ביושר טבעם ומתוקות מימיהם שמשקים את עצי גן עדן הנגלה להיות פרוי נחמד למראה וטוב למאכל כדי לזון את האדם אישר מזוג כחות נפשו ישר ומזכן להשיג תכלית גן עדן העליון והוא סוד האדם כי חומר מזון האדם הישר בתכלית היושר צריך להיות גם כן מזון בתכלית היושר כפי מה שנתבאר בחכמת הרפואה שהמזון הוא בדומה ואם המים והעפר אשר הם מצמיחים ומגדלים את הפרי הם גם כן ישרים כמו הנהרות הנזכרים המפורסמים כמעלתם ועפר גן עדן הנזכר סבת יושר טבעו הוא איכות נצוצי חום השמש אשר הוא שמה ישר מאד כפי מה שנתבאר וגם האויר יהיה זך מאד מפני יושר קרבת השמש וריחוקה מנוכת הראש במקום הזה כפי מה שנתבאר, והנה הדי' איכות היסודיות במקום הזה שהוא גן עדן שלמטה יהיו בתכלית היושר ולכן יהיה הפרי הגדול בנן הזה מוליד הדם זך ונקי בנוף האדם הנוצר במדור הישר הזה והדם הזך יעלה ממנו הכל זך ונקי והוא הוא הרוח הנושא את כחות הנפש וכשהרוח הזה יהיה זך ונקי אז יהיה מוכן לקבל אור השכל העליון יותר משאר רוחות אנשי איקלימי שאר היישוב ועוד כי במקום הזה ר"ל גן עדן התחתון אין האדם צריך למוזנות בשר הבהמות וככה היה הדבר בתהלת בריית העולם עד שיצא נח מן התיבה ונפוצו האומות בכל האיקלימים וזה היה מפני שני דברים האחד כי המזג הישר לאדם הדר במדור הזה כפי מה שבארנו תהיה איכות החום גוברת עליו יותר מאיכות הקור והוא הזק ואמיץ בפעלות כחות נפשו שלמות מאד ר"ל כמו עיכול המאכל והולדת הדם בכבד ולפיכך אינו צריך למוזן הבשר כמו שצריך אליו האדם הדר באיקלימים הקרים כי אלה חלשים כחות נפשם מפני קרירות איקלימים והם צריכים למוזן הבשר הרבה כדי לחזק אותם ולפיכך היותר הבשר אחר שנפוצו האומות באיקלימים ועוד תמצא באיקלימים הקרים שאוכלים הבשר פעמים ביום ואוכלים ד' או ה' מינין מהבשר והפך הדבר באנשי האיקלימים החמים בארץ ישמעאל שאינם אוכלים אלא מעט מעט וזכה מנהג ארץ הודו עד היום שאינם אוכלים בשר כלל וככה מנהג ארץ מצרים ככתו' ומפני זה יהיו הדרים שתחת משוה היום נוזנים מפורות הארץ הטובים ואינם צריכים למוזן הבשר מפני רוב חומם הטבעי וחזקי, והסבה השנית למה שאינם אוכלין בשר במדור שתחת משוה היום הוא בעבור שאסרה התורה לנו אכילת הדם מפני שבו נפש הבהמה כפי מה שפירש החכם ר' שפירש החכם ר' אבן עזר וז'ל כיון שהכל דם הבהמה והוא נשוי בדמה אם כן כשיתך מן האדם הכל רוחו מפני התנועות והמחשבות אם יאכל האדם הנושא את רוח הבהמה ימלא חסרון רוחו מרוח הבהמה ותהיה אז רוחו ר"ל רוח האדם יותר עבה ולא תהיה מוכנת לקבל השכל העליון, אמנם מפני שהחום הטבעי משאר האיקלימים חזק מגן עדן חלש בערכו אל רוח הדר בנן עדן לפיכך תתיר להם התורה אכילת בשר בלבד ולא הדם, וגם לא תתיר בשר איזו בהמה שתהיה רק הבהמות המתורות שבשרם קל בערכו אל בשר הבהמות הטמאות, אבל בנן עדן לא תתיר לאדם אכילת הבשר כל שכן הדם כדי שיתרחק הרבה מטבע הבהמות ואז תהיה הרוח זכה ובריאה לקבל השכל ולהשיג אל תכלית חכמת המציאות.

פרק שמיני. בסוד הנהרות הנסתרים: ואחר שנתבאר סוד הנהרות שבנן עדן שלמטה אחר לרמוז סוד בנן עדן העליון, ואומר כי כבר רמזתי בפרק שלישי נ"ב גן נעול כי רמז מעין חתום הוא אל השכל העליון השופע ממנו השכל הפועל ושאר השכלים האנושיים והנה יהיה השכל העליון אל השכלים השופעים ממנו כערך הנהר היוצא מערן שלמטה אל ארבע הנהרות הנפרדים ממנו להצמיח עצי הגן, והרמזין הזה ר"ל דימן השכל

אל המים תמצאנו במקומות הרבה מן המקרא שני' היו כל צמא לכו למים, ושאתם מים, ויהיה גם כן ערך הנהר היוצא מעדן שלמטה והמצמיח את פירות הגן הזנים את רוח הדר בו אל רוחות הדרים בו כערך השכל העליון אל השכלים השופעים ממנו ר"ל אל השכל הפועל, ושאר השכלים האנושיים המקבלים אותם באמצעות כחם. והנה השכל העליון הנעול נחלק לר' ראשים בהשפעת שם החלק הראשון פישון הוא השכל הפועל אשר תחת גלגל הירח וראה בעיני שכלך אך קראו הכתו' פישון הוא הסוכב לפי שהסוכב הוא סבת הדבר המסובב ואולי קראו פישון לפי שממנו פרה ורבה ושופע שלשת מיני השכלים הנמצאים במין האדם שהם כנגד שלשה הנהרות הנשארים מהר' המצמיחים את הגן ושלשת מיני השכלים האלה קראם החכם השכלי חפצים משום כבוד אלקים הסתר דבר, והנה השכל הראשון מהשלשה הוא שיצא ונשפע מהשכל הפועל ולא עלה למעלה והוא המשכיל בפועל ולא בכח והוא שקורא אותו בכל מקום החכם חלק בעודו בהיכלו בעולם הזה, והחלק השני הוא החלק שיוכל להיותו נדבק בכל בעודו בהיכלו עד שהיה יוצא ושופע מהשכל העליון והוא העולה למעלה כי תנועת חפצו לפניו היא וסוד תנועתו לפניו תמצאנו רמזו בפי' כי תשא מהפירוש הארוך של החכם ראב"ע, ועוד תמצא התעוררות בסוד הזה תנועת שם ויפת כשכסו את נח ולפי שהשכל הזה דבק בכל אין לו הרגש להתכנסות בעלה תאנה כי לא יאכל מעין הדעת טוב ורע כלל ולא ימות לעולם, אמנם אדם הראשון כשאכל מעין הדעת טוב ורע מיד הוצרך לבסות ערותו בעלה תאנה כי הביט אל ערותו ונתביש, והשכל משלשת מיני השכל המצויים במין האדם הוא שכל בכח ולא בפועל בשכל המצוי בנער בכחו ובשכל עמי הארצות קדם שיבחן שכלם במושכלות כי אפשר שיהיה להם שכל בפועל ולפיכך נקרא בשם הבחינה, והנה אלה השכלים השלשה המצויים במין האדם עם השכל הרביעי הסוכב אותם והוא השכל הפועל שתחת הירח כולם ארבעתם יוצאים ונשפעים מהמעין החתום העליון הנקרא העדן העליון כמו שיוצאים מן הנהר של עדן שלמטה הר' הנהרות המפורסמים לחשקות את הגן ולהצמיח פירותיו להיות ישרות מאד במזגם ובטבעם כדי לזון ולהוליד במין האדם הדרים לשם רוח ישר מאד במזגו ובטבעו וכל רוח ורוח מקבלת שלשת מיני השכל הנזכרים כפי יושר טבעו ויושר מיני פירות האחד והוא עץ החיים ההוה ממנו קבלת השכל הנקרא כל מין השני הוא עץ הדעת טוב ורע ההוה ממנו השכל הנקרא בשם הבחינה, והמין הג' הוא שאר פירות הגן האמור בהם מכל עץ הגן אכול תאכל והוא ההוה ממנו שכל בפועל, אמנם הוא חלק ואינו כל בהוה מאכילת עץ החיים, הנה לך סוד הנהרות היוצאים מהעדן העליון מהמעין החתום כפי הנסתר.

פרק תשיעי. לעורך אל רמז מאמר החכם ר' אברהם אבן עזרא ז"ל כי

מאור השכל יצא החפץ וכו' וכו': הנה אחר שנתבאר סוד הנהרות הנסתר אחר ליישב לשון החכם הנזכר ולגלות רמזו לענין המופלא הזה בפירושו לסדר בראשית, אמר ורע כי כל מה שמצאנו כתוב הוא אמת וכן היה, ואין בו ספק כי מאור השכל יצא החפץ ומהשני העולה למעלה כי תנועת החפץ לפניו היא וגם עלה תאנה לאות ונקרא השלישי בשם הבחינה כי בתחלת יש כח בלי מפעל והמבין זה הסוד יבין אך יסדר הנהר ומה סוד גן עדן וכתנות עור, גם יורה זה הסוד שיש יכולת באדם שיחיה לעולם, והמשכיל יבין כי זה כל האדם, עד כאן לשונו, והנה אמרו כל מה שמצאנו כתוב הוא אמת וכן היה ואין בו ספק, כבר בארנו הדברים במופתים אמתיים טבעיים ותכוניים שיש בכדור הארץ תחת מישהו היום מקום שטבעו יותר ישר מטבע כל איקלימי הישוב היום אצלנו והוא גן עדן

מאמר גן עדן

שלמטה ויוכל להיות בו עץ הדעת טוב ורע כפי מה שבארנו, וגם עץ החיים שטבע האחד לקצר החיים הטבעיים וטבע האחר להאריךם, והוה הנגלה, והסוד הנסתר כי הדר במקום זה הנזכר או הנוחר להנהיג עצמו קרוב להנהגת מקום הנזכר הוא כמו כן לעלות אל גן עדן העליון באכלו מעץ החיים הנסתר, ובהנהיגו לאכול מעץ הדעת טוב ורע הנסתר, ואחר שרמו החכם שגן עדן הנסתר הוא וישכל העליון והוא המעין החתום שרמותי אליו רמו שהוא נחלק לדי חלקים, הראשון הוא השכל הפועל והישלשה הם מיני השכלים במין האדם וקראם חפצים כדי להסתיר דבר, ואמ' כי מאור השכל הפשוט הפועל יצא החפץ והוא שכל אדם בפועל, וזה שקורא אותו ככל ספרו מפירוש התורה חלק לפי שהוא נפרד ונחלק משכל הפועל, אחר כך אמר שהשכל הזה שהוא בפועל יוכל להיות מהשכל השני העליון העולה למעלה והוא העדן העליון והמעין החתום שגשפעו ממנו הנהרות הארבעה הנסתרים הנזכרים והשכל הזה כשידבק במעין החתום יהיה כל ויחדש בעולם אותות ומופתים כמשה רבינו ע"ה כי תנועת החפץ לפניו, היא כפי מה שרמו בפרשת כי תשא בפירוש הארוך, והחפץ זה שהוא כל לא ישעם לעולם עץ הדעת טוב ורע הנסתר, ולפיכך לא יצטרך לכסות ערותו בעלה תאנה וזהו פי' ועלה תאנה לאות לפי שהוא דבק בכל כמו שהיה אדם קודם אכלו מעץ הדעת טוב ורע, אחר כן אמר ונקרא החפץ השלישי בשם הבחינה מפני שהוא בתחלתו כח בלי מפעל ר"ל שלא נכתן השכל הזה כמו שכלות ויש נסחא שכתו' בה בחירה כלומ' שעדין לא ידע למאוס ברע ולבחור בטוב והכל ענין אחד, הנה לך שלשת חפצים משונים במין האדם ששופעים מנהר פישון הרביעי אשר שם הזהב המזוקק שבעתים וארבעתם שופע' ממעין החתום והנהר היוצא מהעדן העליון, וסוד כתנות עור פי' הנגלה הוא שהש' ית' עשה לאדם ולאשתו כתנות עור נבראים כפי נראה ממשש הכתו', וסודו הנסתר הוא מפני שהוצרך אדם הראשון אל חגורת עלה תאנה לכסות ערותו אחר שאכל מעץ הדעת טוב ורע, ובחר כתאות נפשו הבהמית או עשה לו השם כתנות עור כפי מה שרמו החכם סודו בפסוק, ויעש אלהים כתנות עור וילבשם, והנה יהיה רמו כתנות עור אבדן האדם מגן עדן, ולפיכך זכר החכם חתך אמרו ומה סוד גן עדן אמרו וכתנות עור כי זה הפך זה, ודע כי סוד הנהרות הארבעה רמו החכם שלא על הסדר כדי להסתירו, ר"ל סוד סדר חלוק הנהר הנסתר לארבעה ראשים כי סדר החלוק הזה מטטה למעלה יהיה ככה הראשון כח בלי מפעל והשני היוצא אל הפועל הפשוט וארבעתם נשפעו מהעדן העליון, ואם תסדר הד' מלמעלה למטה יהיה הראשון במעלה תחת השכל הנפרד של גלגל הירח והוא שכל הפועל הפשוט, והשני השכל הדבק בכל בעודו בהיכלו, והשלישי הוא הנקרא חלק בעודו בהיכלו ויוכל להדבק בכל אחר מות גופו, והרביעי הוא השכל ככה שלא יצא אל הפועל, ומה שמצאנו כתו' לר' דוד קמחי ז"ל בסוד הנסתר בפרישה הזאת שד' הנהרות הם שלשת בטני המוח אשר בהם הדמיון והמחשבה והזכרון שהם שופעים מהשכל אין המשל הזה דומה למשל כלל לפי שצריכי' להיות הנהרות היוצאים מנהר העדן דומים לחומר מקודם, והנה אם העדן הנסתר הוא השכל האנושי והשכל אינו גוף איך יצאו ממנו בטני המוח והם גופות, ואם יאמ' שרוב כחות המוח הנה קצת הכחות האלה ימצאו לבהמות והם נשואות ברוח שהוא גוף, ועוד כי כחות בטני המוח יאמר שהם שלשה והנהרות הם ארבעה, ועוד כי לשון החכם ראב"ע ז"ל בסוד הנהרות אינו נופל ממנו אפי' מלה אחת על המשל שזכר ר' דוד קמחי ז"ל, אע"פ שיראה שהלך בכל פירושי אותה הפרשה בעקבות רמזי החכם השכלי, וזה אחד מן הדברים שעוררני לחבר המאמר הזה, ואולי ימצא אדם אחד בפירוש הסודות האלה פירוש יותר נאות ומקובל, אמנם כתבתי מה ששיעונו מן השמים עד יבא ויורה צדק לנו.

פרק עשירי. בסוד הכרובים וכו' תמצא סוד הבחירה וגם פירוש סוד האדם

החמורה: אחר שנתבאר סוד הנהרות הנסתר כפי דעת החכם השכלי לא נשאר לפי ש מגמת המאמר הזה זולתי סוד הכרובים השומרים את דרך עין החיים וסוד להט החרב המתהפכת על דעת החכם הנזכר, והוא שדעתי נוטה אל דעתו בסודם כמו שדעתי נוטה אל שאר הסודות שזכרתי במאמר הזה אל דעתו וקודם שאדבר בסוד הכרובים וסוד להט החרב אני צריך להקדים עליונות מועילות למה שאני צריך לבאר בשני הסודות האלה, ואומר כי כאשר עלה בחפץ הכורא ית' לברא ולחדש השמים והארץ במעשה בראשית ונגלה מכדור הארץ מה שנגלה היה תכלית החפץ לחדש ולברא העולם הקטן כדי שיקרא שם מלא על עולם מלא, כלומר היה חפץ לברוא חומר דווה ונפסד מתחת לרקיע הנברא ושיהיו מיניו נצחיים ואישיו בלתי נצחיים הווים ונפסדים ותכלית המינים האלו הוא גוף העולם הקטן שאישיו גם כן בלתי נצחיים הווים ונפסדים, אמנם שם בו נשמת חיים עליונה ושם בו טבע מציאות הבחירה ר"ל שאם יבחר בטוב תהיה צורתו האמתית מכת העליונים, ואם לא יבחר בטוב תהיה תכליתו עם החומר אשר מתחת לרקיע ההווה והנפסד ותאבד בתכלית האבדון, והוא שכתו וייצר ה' אלקים את האדם עפר וגו', והנה כל בעלי חיים שנבראו היו מהחומר ההווה והנפסד וגם גוף האדם עמם אבל בצורתו האמתית אמר הכתו' נעשה אדם בצלמנו כלומר שתהיה צורתו עליונה נצחית כפי מה שפירש החכם השכלי וכל החכמים האמתיים אשר להם יתרון על זולתם כיתרון האור מן החשך והנה אחר שהיה החפץ הקדמון לגלות מקום הישוב מן הארץ כפי מה שהם ברא אחר הגלותם את תכלית היישוב הנגלה והוא העולם הקטן ובראו במקום הנעלה והמובחר מכל מין מכל מקומות היישוב כפי מה שבארנו כדי להיותו מוכן לקבל את הנשמה מהמעין העליון כדי לחיותו בריאה משותפת מן העליונים והתחתונים וכדי שיקרא שם מלא על עולם מלא. ועוד נתגלה לנו מסוד קבלת תורתנו התמימה שהיה בחפץ הקדמון להיות כל המקום הנגלה מכדור הארץ מיושב מיני החי וממין האדם ככתו' לשבת יצרה וגם תוכל לדעת אמתת הסוד הזה ממה שתמצא ברור הפלגה כי כשיצא נח מן התיבה ופרו ורבו רצו להיות דירתם כלם במקום אחד כדי שלא יפוצו על פני כל הארץ והיה לשונם אחד ואז בלבל שפתם ופיץ אותם על פני כל הארץ אל שבעים לשונות כדי להיות היישוב בכל הנגלה מכדור הארץ ברצון מי שאמר והיה העולם והוא ענין פסוק לשבת יצרה כלומ' כי אלו היה רוצה להיותה תהו כפי מה שהיתה קודם הגלות היבשה לא היה בורא הרקיע והיבשה אלא בהכרח היה החפץ כדי שיהיה נגלה כל הכדור מקומות יישוב לכל בני החי והאדם, והנה כיון שנתבאר שהיה בחפץ הכורא ית' כפי קבלת תורתנו התמימה לברוא אדם בצלמו כלומ' בצורה נצחית וגם היה חפצו להיות כל המגולה מכדור הארץ מקומות ישוב למיני החי ולאדם ברא טבע המציאות המופלא הזה באדם והוא טבע הבחירה שנתן לו והוא העיקר הגדול באמנות תורתנו התמימה שנגלה אותו לנו ארון הנביאים בספר תורת האלקים ככתו' ראה נתתי לפניך וגו'. ואע"פ שכבר רמז הענין המופלא הזה בראש התורה בפרש' בראשית על דרך סוד נסתר בעין הדעת טוב ורע ועין החיים כפי מה שבארנו הוצרך לגלות הסוד הזה בפי' אחר נתנית קבלת כל המצות לפי שהוא העיקר הגדול באמנות התורה, ואחר שנתבאר שהבורא ית' היה חפצו בשני החפצים הנזכרים ר"ל בריאת האדם בצורה נצחית ויישוב הנגלה מכדור הארץ יתבאר כי לולא טבע המציאות הבחירה באדם לא היו מתקיימים השני חפצים הנזכרים לפי שהם כמו שני הפכים כי אם היה מתקיים היות כל האדם בצורה נצחית לא היה מתקיים יישוב הנגלה מכדור הארץ, וביאור הדבר כי אם לא נברא עין הדעת טוב ורע בסוד הנגלה והנסתר לא היה אדם מגורש מגן עדן והיה חי לעולם ולא היה צריך

מאמר גן עדן

לחהו שהיא סבת מציאות עץ הדעת טוב ורע והיה נשאר נצחי במין כמו שנקרא השמש מין ולא היה מוליד גם לא יהיה ישוב ממינו כנגלה בכדור הארץ, וכיון שהבורא יצר את העולם השפל בלתי שחיו אישיו במינו שהם הווים כי כל כחות העולם השפל הזה בעלי תכלית כמו שכחות העולם העליון אין להם קץ ותכלית לפיכך ברא עץ הדעת טוב ורע לסבת קיום המין ולהיות אישיו המין הווים ונפסדים כדי שיהיה ישוב בכל הנגלה מכדור הארץ, ולפי שהכונה גם כן בכריאת האדם להיות צורתו נצחית ברא לו עץ החיים ונתן לו רשות לאכול ממנו אם יבחר כמו שכת' מכל עץ הגן אכול תאכל ועץ החיים בכלל כל עץ הגן, והו ענין מציאות טבע הבחירה המופלא שנגלה לנו בסוף התורה ר"ל כי מצד מציאות טבע הבחירה ימצאו שני ההפכים הנזכרים כי ימצא קצת ממני האדם בבחירתם צורה נצחית והם בני עליה המועטים וגם ימצא קצתם והם הרוב ראויין לישוב כל הנגלה מכדור הארץ כי אם יבחר על דרך משל אברהם אבינו ע"ה בעץ החיים הנה ימצא בעולם הזה השפל צורת אדם בצלם אלקים כחפץ הראשון, ואם יבחר גם כן אדם הראשון בדרך משל בעץ הדעת טוב ורע יהיה סבה לצאתו מגן עדן לעבוד את האדמה ולהיות יישוב כנגלה מכדור הארץ כחפץ הבונה השנית שני בה לא תהו בראה וגו', והנה בהכרח בחר האדם באכילת עץ הדעת טוב ורע וגורש מגן עדן והיה היישוב בכל מקומות הנגלים מכדור הארץ, ואם תשאל לנו השאלה הקשה שאני עתיד לדבר בה ותאמר כיון שהבורא גזר על האדם לאכול מעץ הדעת טוב ורע ולהיותו מגורש מגן עדן למה יענישהו, והנה זאת השאלה בעצמה תהיה בבחירה הנתונה לכל אדם שבעולם שהיה אחרי אדם הראשון, כמה שתאמר המלך יבכעם וזולתו יש לך להודות שידע הבורא שירבעם ב"נ יהטא ויחטיא ושאיין לו חלק לעולם הבא, ואם הבורא ידע זה וידעתו גזירה למה הענישו, אמנם כל מי שמאמין בתורת משה יש לו להאמין כי הבורא ית' יודע כל העתידות וגם שנתן טבע הבחירה לבני אדם כמאמר החכם האלקי ר' עקיבא, הכל צפוי והרשות נתונה וכבר תירץ הקושיא הגדולה הזאת רבי משה ע"ה באמרו פסוק כי לא מחשבותי מהשבותיכם, ואין לנו צורך לחזור בכאן כל דבריו בשאלה הזאת כי הם נאים ומקובלים ועוד אדבר קצת על השאלה הזאת ואחר שבארנו ההקדמות האלה אהזור לרמוז סוד הכרובים וסוד להט החרב המתהפכת, ואפרש קודם הן האדם החמורה כת' הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע, והנה כל המפרשים הגדולים האמתיים נתקשה עליהם מאד פי' הפסוק הזה עד שהרב רבי משה ע"ה עם עומק מחשבותיו וחכמתו הוצרך לנסות אחר המתרגם ארמי ולהוציא הפסוק מפשוטו ומפשט הטעמים ומשפט הניקוד כפי מה שתמצא בהלכות תשובה מחיבורו הגדול פרק חמישי באמרו כי פירוש הפסוק, הן מין זה האדם היה אחד בעולם ואין מין שני דומה לו בזה הענין שהוא מעצמו בדעתו ובמחשבתו יודע טוב ורע ועושה כל מה שהוא חפץ ואין לו מי ישעכב על ידו מלעשות הטוב או הרע וכיון שכן הוא פן ישלח ידו וכ' עד כאן לשונו, והנה יצטרך בפירושו הזה להפסיק בטעם כמלת כאחד ושלא להיות כאחד סמוך אל ממנו וגם יצטרך לסמוך מלת ממנו אל דעת טוב ורע וכל זה הפך בעל הטעמים, וכבר באר החכם השכלי ר' אברהם אבן עזרא בפירושו התורה שלא יתכן הפירוש הזה כי אפי' שנודה שיוכל להיות פי' הפסוק להפך מקבלת הטעמים ושיהיה מלת כאחד מוכרתת ממלת ממנו, הנה ישאר עוד קושיא אחרת כנגד קבלת בעל חכמת הנקוד והוא שניקוד אלף כאחד בפתח גדול ואם היה מוכרתת היה לו לינקד בפתח קטן, ועוד אפי' נודה לפירוש הזה שלא על דעת בעל הטעמים ושלא על דעת בעל הניקוד, ושיהיה ענין הפסוק ככה הן האדם היה מין יחיד בעולם שטמנו ומדעתו תהיה בחירתו בטוב וברע ישאר עוד קושיא אחרת גדולה בענין הפסוק, כי מה טעם אמ' הכתוב אחר כן ועתה פן ישלח ידו שהנראה מפשוטו שלא

רצה השם להניחו כגן עדן אחר שיש לו טבע הבחירה כדי שלא יבחר עוד לאכול מעץ החיים ויחיה לעולם, והנה כשגילה הכתו סוד הבחירה כפי בפרשת אתם נצבים צוה והזהיר לאדם לבחור בחיים ואיך יגרשהו כאן מגן עדן כדי שלא יאכל מעץ החיים, ועוד כי כפי הפירוש שפירש הרב לקח לשון לדעת טוב ורע שנוכל לפרש על ענין הבחירה בין החיים והמות ובכל פרשת בראשית לא נאמר לשון דעת טוב ורע אלא כינוי על סוד המות והאכרון כלכד כי כינוי ענין החיים הנצחיים שהוא הפכו בפרשה הזאת הוא עץ החיים, ומפני כל הקושיזות האלה לא נוכל לברוח מלהיות פשט הפסוק הזה כפי מה שרמזו בו החכם השכלי ראבי"ע ז"ל שאמר כי טעם הפסוק כטעם והייתם כאלקים יודעי טוב ורע, ולשם אמר כי פירוש כאלקים יודעי טוב ורע כמלאכים והוא לפי דעתי סוד גדול ומכוסה אפי' מחכמי יון הפילוסופים כי לפי אמונת האמת והיא אמונת (האמת) חכמים ז"ל יש מצבא השמים יודעים טוב ויש יודעים רע, ואמר עוד זה החכם השכלי ואל תתמה על מלת ממנו כי כמוהו הבה נרדה, כי הפועל ההווה בעולם השפל כאלו יורד מכה המלאכים בעלי הפעולות אל העולם השכל מצבא השמים כהפץ הכורא, והנה בתחלה נברא האדם בצלם אלקים העליונים אשר בעדן העליון אשר למעלה מצבא השמים כאשר נתבאר, ועתה כאשר אכל מעץ הדעת טוב ורע נתנו השם ביד ממשלת צבא השמים וצומו לגרשו מגן עדן שלמטה לעבוד את האדמה, ואז נתגרשה צורתו מהעדן העליון והיה מפני בחירתו באכילת עץ הדעת טוב ורע שהזהיר עליו שלא לאכול ממנו ושמע לקול אשתו מפני שאהב אותה מאד כאמרו על כן יעזוב איש וגו', ואולי ירמז הפסוק הזה שבחר להרבק כאשתו והיא כאמת עץ הדעת טוב ורע ועזב להרבק בעליון שנחצבה צורתו ממנו, או הניח לאכול כלל מעץ החיים, ואין לך כפירה ולא מינות גדולה מזו שהניח מצות השם מפני עצת אשתו באהבתו אותה, ומפני זה התעוררו חכמינו השלמים ז"ל לומר במסכת סנהדרין בפרק אחד דיני ממונות, אמ' רב יהודה אמ' רב אדם הראשון מין היה שני ויאמר לו איכה אנה נטה לך, ורב נחמן אמ' כופר בעיקר היה, כתי' הכא והמה כאדם עברו ברית, וכתי' התם על אשר עזבו את ברית ה', והנה רב שאמר זאת המימרא על שמו קבל מר' נאי ור' נאי מרבינו הקדוש שהיה מקובל בלי ספק מאנשי כנסת הגדולה ומן הנביאים שקבלו ממשנה רעיה מפי השמועה כל סוד התורה, והנה רב רמז הזה על שמו מכלי שמיעת הסוד בפירוש ר"ל שאדם היה מין וכופר בעיקר ואין לו חלק בעולם הבא מפני שבחר בעץ הדעת טוב ורע ושמן לקול אשתו יותר מלמצות השם כדי שישלם חפץ הכורא בסוד לא תהו בראה לשבת יצרה כפי מה שרמזנו, ועוד נתן טעם ברמז בסתר האמורה השכלי הזה למה היה מין כאמרו קדם המימרא הראשונה אמ' רב יהודה אמ' רב אדם הראשון לשון ארמי ספר שני ולי מה יקרו רעיק אל וגו' והיינו דאמ' ריש לקיש מלמד שהראה הקב"ה לאדם ראשון דור דור וחכמיו דור דור ודורשיו כיון שהגיע לדורו של ר' עקיבא שמה בהגדתו ונתעצב במיתתו ואמ' לו ולי מה יקרו רעיק אל וגו', והנה רמז בכאן מפני מה נכנסה טינא בתוך לבו והוא מפני שנתעצב במיתת ר' עקיבא, וגלה עוד ריש לקיש הרמז כאמרו כי מפני שאדם הראשון רצה לדעת תכלית זרעו הם וכל בני העולם הבאים אחריו, והגידו לו ענינים ושר' עקיבא היה אדם שכלי כוחר בעץ החיים ולא יאכל מעץ הדעת טוב ורע כלל, וראה אחר כך שימות מיתה משונה או נכנס טינא של מינות בלבו שלא יועיל לו מהמות להניח לאכול מעץ הדעת טוב ורע, ומפני כך נעשה מין וכופר בעולם הבא, ועוד אמרו עליו גומא אחרת ר' יצחק אחר המימרא של ר' יהודה אמר ר' יצחק מושך בערלתו כתי' הכא המה כאדם עברו ברית, וכתי' התם את ברית הפר, והנה המדה הזו גם כן יתחייב עליה שילך לאכרון ושלא יהיה לו חלק לעולם הבא והיא רמז למי שהוא

מאמר גן עדן

שטוף בזמה, והנה כת' הרב ז"ל בהלכות תשובה ואלו שאין להם חלק לעולם הבא ונכרתין ואובדין לעולם ולעולמי עולמים המינין והאפיקורסין והכופרים וכסוף המושך בערלתו, והנה רמזו החכמים הנזכרים שאלו המדות החמורות היו באדם הראשון עד שמנעו ממנו התשובה כפי מה שזכר הרב בפרק ששי מהלכות תשובה, וזה הוא לשונו, ואפשר שיחטא אדם חטא גדול או חטאים גדולים ולא יענש עד שיתן את הדין לפני דין האמת ויתן הפרעון מזה החטא על חטאים גדולים שחטא ברצונו ומדעתו שמונעין ממנו התשובה ואין מניחין לו רשות לשוב מרשעו כדי שיאכזר וימות בחטאו אשר עשה הוא שהקב"ה רמז על ידי ישעיה הנביא השמן לב העם הזה וכן הוא אומ' ויהיו מלעיבים במלאכי אלקים עד לאין מרפא חטאו ברצונם והרכו לפשוע עד שנתחייבו למנוע מהם התשובה שהיא מרפא לפיכך כתוב בתורה ואני אחזק את לב פריעה לפי שחטא מעצמו תחלה ודע לבני ישראל הגרים בארצו שני' הבה נתחכמה לו נתן הדין למנוע ממנו התשובה עד שנפרעין ממנו לפיכך חזק את לבו ולמה היה שולח ביד משה שלח עמי כלומר עשה תשובה וכבר אמי' לו הקב"ה שאינו משלח שני' ואתה ועבדיך ידעתי כי טרם תוראון וגו' כדי להודיע לבאי עולם שבזמן שימנע התשובה לחוטא אינו יכול לשוב אלא מת בפשעו שפשע בתחלה ברצונו עד כאן לשון הרב בענין מניעות התשובה והיא ענין נאה ומקובל, והנה יתבאר לך מזה כי כוונת החכמים שהנן מקובלים מרב שקבל מרבינו הקדוש היה לרמזו שאדם הראשון עבר העברות החמורות שדרשו אותם מגזירה שוה על פי הקבלה וגם נתנו טעם מקובל מפני מה נטה דעתו למינות ולכפירה מה שראה ממינות ר' עקיבא עד שלא יהיה לו חלק לעולם הבא לפי שהעברות יהיו כל כך חמורות שמנעו אותו לעשות תשובה כפי מה שבאר הרב ז"ל בהלכה שכתבנו, ואחר שכתבנו אלה ההקדמות נשוב ליישב פירושי הפסוק הנזכר, ונאמר כי כשבחר אדם הראשון בעץ הדעת טוב ורע ודרף אחר התאוות הגשמיות עד שנטה לבו למינות ולכפירה עד שיצא מן הכלל ומשך ערלתו ולא הספיק בידו לעשות תשובה אז אמי' הכתו' שאמר הש' למלאכיו הן האדם כלומ' אע"פ שחטא הנה יש לו שכל כאחד ממלאכי השם ומצבאיו לדעת טוב ורע כמו שרמזנו ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעין החיים כלומ' אם ישאר בנן עדן הזה הנגלה ויאכל מעין החיים יהיה זמן הרבה מאד וזהו פי' לעולם כפי מה שפיר' החכם השכלי וזה מפני טבע וישר מזג הפרי ההוא שאין בעולם מזון ישר כמוהו וגם מפני האויר והמים של אותם הנהרות שהם בתכלית היושר וזה יהיה סבה לחיותו זמן ארוך בג'ע, אמנם לסוף לא תשאר נשמתו נצחית בצלם אלקים מפני שחטא והנה לא ישלם חפץ החכמה להיות המגולה מכדור הארץ מיושב אם ישאר אדם הראשון בנן כי אם יארכו ימיו עד למאד אם יאכל מעין החיים לא ירבו האדם בכל הארץ כי אולי יניח מלאכול מעין הדעת טוב ורע באכלו מעין החיים ואז לא יוליד בעודו בנן והעד כי אחר צאתו מהגן הוליד מיד את קין ועבד את האדמה והכל היה רועה צאן ומפני כל הסבות האלה נתייבב חפץ החכמה הקדומה לשלח אדם הראשון מגן עדן כדי שיעבוד את האדמה ויוליד בנים ובנות להיות הישוב בכל הנגלה מכדור הארץ והדבר הזה גם כן היה מפני בחירתו לאכול מעין הדעת טוב ורע הפך מה שצוה לפיכך וישלחו מגן עדן, ואחר כך ויגרש את האדם שפירושו וכאשר גירש את האדם השכין מקדם לגן עדן את הכרובי, ופי' החכם השכלי שהם המלאכים שרמזתי אליהם בפירושי כאחד ממנו, והנה הכוונה כי אדם הראשון אחר שחטא ואין לו חלק בעדן העליון כמי מה שרמזתי היה כשאר הממשלת תחת ממשלת הכרובים המורים על הטוב ורע, והנה כשתהיה ההוראה על מי שהוא תחת ממשלת הכרובי שלא הספיק בידו לעשות תשובה להרוג את הנחש על דרך משל לא יוכל להנצל מזה כי אינו תחת ממשלת העליון לפי שהאדם הזה כחר בעץ הדעת טוב ורע ולא כחר בעץ

החיים שכלו טוב אלא שיהיה תחת ממשלת הכרובים ששומרים את דרך עץ החיים שלא יכנס בו מי שבחר בעץ הדעת טוב ורע כאדם הראשון ולפיכך השכין לו השם מקדם לכן עדן את הכרובים לשמור שלא יאכל מעץ החיים שכולו טוב אלא שיהיה תחת ממשלת הכרובים המורים גם על הרע כמו שבארנו, ופי' מקדם ממורה, כמו שפירש החכם השכלי כי לא יוכל להיות כפי הכונה הזאת שיהיו קודמים במעלה או בזמן לעדן העליון, אבל יהיה הכונה בו מורה כלומר כי בעת יהיה הכרוב מורה הוא העת המורה על פעולות האדם ההכרחיים שלא יוכל להנצל מהם מפני שאין לו חלק בעדן העליון שכולו טוב ואין בו רע, והנה הכונה בפסוקים האלה שהם מפסוק הן האדם עד לשמור את דרך עץ החיים כפי מה שרמזנו היא על אדם הראשון בפרט מפני שבחר בעץ הדעת טוב ורע ונמשך בכנות הטא בחירתו עד שלא היה לו חלק בעדן העליון וחזר להיות תחת ממשלת הכרובים השומרים על הכונה שרמותו. שלא יכנס אל עדן העליון, וככה יהיה משפט כל אדם מהמזן האנושיים החיים בכל הישוב הנגלה מכדור הארץ אם יבחרו בעץ הדעת טוב ורע כמו שבחר בו אדם הראשון שהכרובים ישמרו שלא יאכל מעץ החיים כי יהיו תחת מערכתם ואלו הם רוב העולם אמנם הישרים אשר י"י קרא בעץ החיים והזהירם מאד שלא לאכול מעץ הדעת טוב ורע כמצות הבורא ויכלו לנצח הכרובים כי נתנה להם רשות לאכול מעץ החיים אם יבחרו שני ובחירת בחיים למען תחיה וזו ינצלו ממערכת הכרובים ויגיעו להכנס אל עדן שכלו טוב וידבקו בו, ואלו הן שאמרו עליהם חכמים ז"ל ראיתי בני עליה והם מועטין והם הנכנסין לפרדס ויצאו בשלום מהפרדס יכנסו לכן עדן והנה כבר נתפיש לך רמז סוד הכרובים כפי' כונת החכם השכלי ז"ל.

פרק י"א. לא נשאר מכל סודות המאמר זולתי סוד להט החרב המתהפכת על דרך הכונה הזאת ואומר בו כי אחר שהכנת רמז כונת הכרובים וכי רוב כחם בחיותם במורה כפי מלת מקדם על דעת החכם, חזר הכתוב לומר כי הכרובים יש להם כחות אחרים מדרך אחרת הוין מכה היותם במורה והוא שיש להם להט של שתי פיות כלהט החרב המתהפכת הוא מכנס הימיני והשמאלי שהוא מתהפך לטימן וגם לשמאל בחרב, והנה בחיות כח הכרוב במורה וגם כח להטו בימין ובשמאל ישלוט באדם הכותר בעץ הדעת טוב ורע שלא יאכל מעץ החיים ושלא יגיע אל העדן העליון הנזכר כפי מה שהם רוב האומות אשר חלק השם אותם להם לשמור מהם את דרך עץ החיים ואין להם חלק בשם ובעדנו (לפי שהם תחת ממשלת הכרובים ולא בחר השם בהם ובערכו) העליון לפי שהם תחת ממשלת הכרובים ולא בחר השם בהם לתת להם את תורתו המדרכת את האדם לבחור בעץ החיים כפי מה שבחר בנו לתת לנו את תורתו הקדושה כדי שישלים הפך החכמה, האחר להיות בעולם אדם נכרא כצלמו כלומר בצלם ובצורה נצחית, ועוד ישלים הפך השני לחכמה הקדומה כמה שלא נתנה להם התורה להיות רובם או כלם בחרים בעץ הדעת טוב ורע כדי שיהיה ישוב מכדור הארץ כפי מה שרמזנו, וזאת היא כונת הכתוב האומר משניא לגוים ויאבדם כי בחרו בדרך אדם ראשון אביהם, ואנו בחרנו בדרך אבותינו הקדושים אביהם יצחק ויעקב ע"ה ולפיכך אמרו רבותי ז"ל כל ישרי יש להם חלק לעולם הבא, אם יבחרו בעץ החיים כי התורה שנתנה להם תדריבם לבחור בעץ החיים, הנה נתבאר לך פי' הפסוקים אשר בהם סוד הכרובים וסוד להט החרב המתהפכת על דרך אשר רמז אליה החכם השכלי ראבי"ע ז"ל. אמנם אני יודע דעת ברורה כי יש אנשים שלא יכלו לדעתם ולא יקבלו מה שפרשתי בכונת כאחד ממנו שיהיה על אחר מצבא השמים וגם לא יוכלו להכיר ולא ירצו להודות אם הוא מכת (אמנות) אדם

שאחד מצבא השמים ידע דבר רע או יודה עליו כפי מה שסובר ארסטו' שהוא ביאר בספר השמים והעולם כי מפני שהומר הנגללים נצחיי קדמון אין בו שנוי והוא חומר אחד פשוט לא יוכל להיות בו שנוי ידיעת טוב ורע כמו שסוברים בעלי הכמת המשפטים, כי אמ' שלא יוכל להיות דברים משתנים בחומר אחד פשוט ולא יהיה בו שנוי בפועל ולא בכח, וכבר בארנו במאמר חומר הגלגלים שיש בו שנוי מכמה פנים ולפיכך יוכל להיות בו כח אחד מורה על הרע וכח אחד מורה על הטוב כפי המקבל בעולם ההויה וההפסד והסברא הזאת קבלוה חכמי תורתנו התמימה איש מפי איש הסכימו עליהם בכמה מקומות מהתלמוד כאמרם הכל תלוי במזל ועוד בני חיי ומוזני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא, ועוד האי מאן דאיתיליד במאדים או מהולא יהא או אשיר דמא יהא, וגם דעת החכם השכליי וכל פירושו מלאים מהסברא הזאת, אמנם רמז כי האוכל מעין החיים יצא מתחת משלת הכרוכים וינצה אותם כפי מה שזכר בפרשת האוינו ודעת החכם ר' שמואל אבן תבון ז"ל כפי הפסוק הזה ר"ל הן האדם כאחד ממנו תמצאנה בפירו' ספר קהלת כי לפי שהיה קשה בעיניו להודות שיוכל להיות שנוי בפעולת הכרוכים לטוב או לרע מפני שהיה מכת ארסטו' נפל לכו מדעת החכם השכליי בסברא הזאת ונתעורר לפרש פי' אחר הוין מפ' רבו הרב רבינו משה ז"ל והוין מפירושונו, ואמ' כי מלת היה מושכת עצמה ואחרת עמה כאלו יהיה הפסוק ככה, הן האדם היה כאחד ממנו והיה לדעת טוב ורע כלומ' כיון שיש בו טבע הצורה הנצחית כאחד ממנו ויש בו גם טבע לדעת טוב ורע, והוא בעיניו טבע הבחירה, לפיכך פן ישלח ידו, ואמ' כי מעם פן אולי כמו שפירש ר' דוד קמחי על דרך דוחק גדול לפשט הכתו' כי הנה הפסוק הבא אחריו, שהוא וישלחהו מורה שאין פי' פן אולי כי למה שלחו, אם היה רצונו שיאכל עוד מעין החיים ויחיה, ועוד נדע כי כבר גלה על ידי יחזקאל כי רצונו לקבל כל הפושעים בתשובה ורצונו שיחיו לעולם ולמה נרש האדם מגן עדן לעבוד את האדמה ושלא יאכל מעין החיים, והחכם ר' שמואל הקשה על עצמו הקושיא הזאת והוצרך ליכנס בדוחק גדול, לכן ראיתי אחר שהעמקתי מחשבותי בכל פירושי החכמים שאין בכלל פי' יותר נכון ומקובל מרמזי החכם השכליי ר' אברהם אבן עזרא ז"ל כפי מה שגיליתי סודו בדרך מכוסה מההמון כפי מה שיעדתי בהקדמת המאמר הזה ת"ל, הנה לך פי' להט החרב המתהפכת הנסתה, אמנם פי' הנגלה אפישנו לך, דע כי אי"פ שכתב ר' אברהם כי להט החרב אינו להט השמש זהו אמת כפי הסוד הנסתר בכרוכים כנגד העדן העליון, אבל כפי כונת גן עדן אשוי בכדור הארץ הנגלה נוכל לפרש להט החרב שהוא להט השמש ששורף דרך המקום שתחת משוה היום בנינו אנתנו היום הדרים באיקלימים הצפוניים שממשוה היום וככללם ארץ ישראל ובין המדור שתחת משוה היום כי המקום שרחבו כ"ד מעלות עד המקום אשר רחבו ב' מעלות יהיה השמש עובר על נכה ראשם תמיד בהיותו בשני מזלות העיכוב והם תאומים וסרטן עד שישורף רגלי ההולכים באותה הדרך כאש ואין שם יישוב ולא ימצא שם מים בהרבה מסעות ולפי' לא תמצא אדם מאנשי האיקלימים הצפוניים שעבר מעולם על המקום אשר תחת משוה היום, כמו שהולכים אל קצה צפון, הנה לך פי' להט החרב כפי הנגלה, ועתה נשאר עלינו לדבר בקצור כמו שיעדנו מענין טבע הבחירה, ונאמר כי אחד מעניניו (?) דורנו בחכמות נולד על אמונתנו, והרם לעיין בשאלה הזאת וחתך הדין שהאמת כי ידיעת השם היא גזירתו ומפני שידיעת השם שלימה לדעת סוף בחירת כל אדם יהיה כל מעשה האדם בניזרה מחוייבת ומפני זה אין לאדם בחירה לטוב ולרע, וכי מה שאמרה התורה ובהרת בחיים הוא כדי לאיים את בני אדם לעשות המוטב וכבר ספר בשאלה הזאת ולבסוף נשתמד כי נעשה מין שאין לו דת וחשב לעלות אל מדרגה העליונה גדולה ואל כבוד עם הנוצרים כשיאמר להם שיש

כידו ראיות גדולות על אמונת דתם ולא עלתה כי ת"ל לא מצא הן בעיניהם אשר נשתמד וגם לא היה חכם בעיניהם אחר שנשתמד כפי מה שהיה בעיניהם קודם, והנה השאלה הקשה הזאת כבר התיר אותה הרב ז"ל בהלכות תשובה ובמקומות רבים מחיבוריו באמרו כי דעת האל ועצמו הוא דבר אחד כי אם דעתו הוץ מעצמו לא יהיה אחד, והנה כשם שאין אנו משיגים עצמו ככה לא נשיג דעתו וזה דבר מושכל כי אפי' דעת חברו אע"פ שמשיג עצמו אינו משיג דעתו, וכפי מה שאמ' ז"ל על בלעם הרישע על הדרך צחות לפי שאמ' על עצמו ויודע דעת עליון, אמרו דעת בהמתו לא ידע דעת עליון הוא ידע, ומפני זה כל משכיל בתורתנו התמימה יאמין בטבע מציאות הבחירה עם גזירת הבורא כמאמר האלקי ר' עקיבא הכל צפוי והרשות נתונה וגם כל בעלי הדתות הם מאמינים בטבע הבחירה ולא נחוש להכלי המינין והאפיקורסין שאומרי' אין בחירה אין עונש ואין שכר, ועוד כי מטבע הבחירה יתיישב הענין המופלא שרמונו אליו בענין גרוש אדם הראשון מן עדן כפי פשטי הפסוקים והוא תכלית הסודות בפרשה זאת, ולכן יגיע עד כאן סיום המאמר הזה בעוד יוצר כל יתברך הבורא טבע מציאות הבחירה בכנרא בו משתתף בין העליונים והתחתונים — נשלם המאמר גן עדן לחכם ר' ישראל נר"ו.

ליקומי שנויי נוסחאות מתוך כ"י באדלעיאנא אשר ציין ד"ר נייבויער וסימנם נ"א.

[סונספרים הגדולים ונרנזים על הדפוס וסונספרים הקטנים על הסודות צפנים סונאור.]

- 1²⁰ נ"א: בשלמות נשמת הדר בגן עדן שלמטה. ²¹ נ"א: בסוד הד' נהרות היוצאות מהעדן שלמטה וכו'. ²⁴ נ"א: פרש' הן האדם "היה כאחד ממנו" וכו'.
- 2²² אם כן מניע; נ"א: ונתבאר כי כל גוף שהוא מניע הוא גם הוא מתנועע, אם כן וכו'. ²³ אם יהיה גוף גלגל אחר מקיף בו, גם כן יתחייב שאותו גלגל האחר שלישי כסדר אל הגלגל וכו'; נ"א: אם יהיה גוף "יהיה גם הוא מתנועע ויצטרך אל מניע ויהיה המניע גלגל אחר שלישי בסדר לגלגל" וכו'. ²⁵ אם כן העליון מהם שתאמר שאין לו קץ ותכלית יגיע כל הנגלגלים תנועה מוגבלת שיש לה קץ קטן וכו'; נ"א: אם כן "צריך עיון כי אם תאמר על אחד מהם שהוא העליון נמצא שיש להם קץ ותכלית והוא הציע שאין להם קץ ותכלית יגיע לכל הנגלגלים תנועה מוגבלת בזמן קטן והוא כ"ד ישעות, ואם שגוף שאין לו תכלית יתנועע תנועה מוגבלת שיש לה קץ קטן" של וכו'. ²⁸ השכל; נ"א: השקר. ³⁰ לא תתחייב מציאות סבתו כפי וכו'; נ"א: תתחייב אפיסת מציאת סבתו והוא וכו'.
- 3³ הזאת מצאנוה; נ"א: הזאת, נחזור למאמר שלמה על זה והוא רחוקה ממני ואומר כי ההשגה הזאת" וכו'. ²⁷ מתחלף בכל; נ"א: יבדל. ³⁸ לדיבוק ננסת ישראל עם השכינה, ומהם מי שאמ' שכיון וכו'; נ"א: כ"ז אינו.
- 4⁴ משתנים; נ"א: אינו. ⁷ אחרים; נ"א: אינו. ²⁴ לפרדם; נ"א: בהשגה זו.

²⁶ בלשון אחר מלשון; נ"א: "בשם" אחר "משמות".³⁰ בזמן הקדמונים במעלת קבלת תכלית; נ"א: הקדמונים בזמן והקדומים במעלת תכלית קבלת וכו'.³³ וכינו ההשגה בעולם; נ"א: וכינו התכלית ההשגה וכו'.³⁷ מצד החכמה אחר; נ"א: מצד אחר.⁸ תכלית; נ"א אינו.²⁹ השם; נ"א אינו. — בכדור; נ"א: תחת.³³ שכנות כל; נ"א: שום.

¹⁶ סבת גן וכו'; נ"א: סבת "ביאת" גן וכו'.²⁰ הר או ים; נ"א הראויים.²³ לעלות; נ"א: לנסות.²⁶ הוא מן האיקלימים; נ"א: הוא האיקלים הר' וכו'.³³ בראש מלה ובראש מאונים וכו'; נ"א: בראש מלה "או בראש מאונים יעבור על נוכח ראשם על אנשי המדור הזה שני ימים בשנה ונחבאר עוד שם כי אחר עבור השמש בראש מלה" ובראש מאונים וכו'.³⁷ לצד דרום בהזות השמש בראש גדי כ"ד וכו'; נ"א: לצד "צפון" כ"ד וכו'.³⁹ עם מזל גדי; נ"א: אינו.⁴⁰ בצפון; נ"א: אינו.

²⁷ כאלו ארבע מעלות המזלות עכוב וכו'; נ"א: כאלו הארבע מזלות הנוכחות עכוב וכו'.⁴ ר' דוד אבן נחמיש וכו'; נ"א: ר' מאיר בן נחמיאש.⁵ וחשבה; נ"א: ועכובה. — והם; נ"א: והנה.¹⁶ תהיה בארבע; נ"א: תהיה "השמש" בארבע.¹⁹ רחב ל"ז שתהיה; נ"א: רחב ל"ז "מעלות" כשתהיה וכו'.²¹ תצער; נ"א: תשער.²⁴ מ"כד מעלות עד עשרים מעלות וכו' בזה הרחב, וכן ל"ז; נ"א: מ"כ מעלות עד כ"ד מעלות וכו' בזה הרחב של ל"ז.²⁶ חוץ מן הטבע הישר; נ"א: חוץ מהישר.²⁷ יאריך הלילה; נ"א: המלה האחרונה אינה. — תוספות; נ"א: אינו.²⁸ הלילה המתמם; נ"א: הלילה "ויוסף להם היום" המתמם.³⁰ כאשר הוא טוב; נ"א: בשאר.

²⁸ השני באותות וכו'; נ"א: השני "מספר" באותות.¹⁷ התויות; נ"א: הוויות.³² בכל יום שמתקופת; נ"א: בכל יום תוספות גדולה ותחזיק במהירות מנכת ראשם עד כי לאחר ל' יום מתקופת וכו'.

³⁹ שתהיה השמש בראש שור והוא היותר ישר וכו'; נ"א: שתהיה לשמש בו שור והוא הזמן היותר ישר וכו'.¹⁰ מעלות שני פעמים; נ"א: מעלות מפני שני פעמים.¹⁵ מהמעלה האחת מעגולת וכו'; נ"א: מהמעלה האחת "של עגולת ראש סרטן שהוא ג"כ חלק מ"ש"ם ממנה ומפני שהשמש סוככת אל המעלה האחת "של מעגולת" וכו' ונמחק ע"פ כ"ב.¹⁹ בעגולת ראש סרטן בעברה על הראש יותר מחום השמש בעת סיבובה; נ"א: אינו כ"ז.²⁷ במזל מלה וכו'; נ"א: במזל תאומים או סרטן יותר קטנות מהעגולות היומיות הנוכחיות ההוות במזל מלה וכו'.

¹⁰ בשלמות הדר וכו'; נ"א: פרק בשלמות נשמת הדר וכו'.² מזג החום יותר ממזג הקור; נ"א: איכות החום יותר מאיכות הקור.⁸ הישלים; נ"א: אינו.¹⁶ מקום העכוב ראש וכו'; נ"א: מעלות העכוב רוב וכו'.²⁰ משהו; נ"א: אינו.

¹¹ בעדן הנגלה; נ"א: בעדן קודם הנגלה.²⁵ טוב ורע כמשמעו כדברי החכם ר' אברהם, וגם עין החיים כמשמעו כפי מה שפרשנו למעלה בסוד עין הדעת; נ"א: אינו כ"ז.²⁸ ינעם; נ"א: ינעם ביאור.²⁹ היצר המסית אל השכל בעוד הנשמה בהיכלה בעולם להציץ בפרדם להיות בו נפגע שלא להשיג תכלית המציאות ואף ע"פ שהציץ בפרדם כיון שנפגע בו ולא ישיג להכנס אל וכו'; נ"א: היצר המעכב על השכל אשר בקדם בעודו בעולם הזה מלהכנס אל גן עדן העליון הרמוז למעלה כי בעוד הנשמה בהיכלה בעולם הזה משתדלת להשיג, היא נפגעת ונכשלת בנחש, לא תוכל להשיג אל וכו'.³⁴ הנהרות; נ"א: הנהרות הארבעה.

12, 27 והיא נשוי; נ"א: והיא ריחה נשוי וכו'. 28, האדם; נ"א: הרם. 30, ולא תהיה מוכנת; נ"א: אינו. — משאר; נ"א: שכרוחות דרי.

13, 15 ועוד תמצא התעוררות בסוד הזה תנועת וכו'; נ"א: גם התעוררות בסוד הזה בענין תנועת וכו'. 17, כלל ולא ימות לעולם, אמנם אדם הראשון כשאכל מעץ הדעת טוב ורע; נ"א אינו כ"ו. 18, והשכל; נ"א: והשכל השלישי. 19, כנער בכחו; נ"א: בו בכחם. 23, הירח; נ"א: גלגל הירח. 27, ויושר מיני פירות האחד; נ"א: וכפי יושר, מוזן הפירות הניזונת מהן כל אחת ואחת כי היה בגן שלשת מיני פירות האחד וכו'.

14, 4, כמו כן; נ"א: מוכן. 6, יש כל; נ"א: שכל. 8, שכל האדם; נ"א: חפץ האדם. 10, להיות מהשכל; נ"א: להיות "גשפע" מהשכל. 17, שלא נבחר השכל הזה כמו שכלות; נ"א: שלא נבחר עדיין השכל במושכלות. 25, זה הפך זה; נ"א: את הבן הזה. 28, הפועל הפשוט; בכ"ב: הפועל "והוא הנקרא חלק והשלישי הוא הנקרא כל הדבק בכל והרביעי הוא הפועל" הפשוט וכו'. 35, שרוב; נ"א: שר"ל. 36, כחות בטני; נ"א: כחות הנפש בטני.

15, 1, וגם פירוש סוד האדם; נ"א: וגם פ' פרשת הן האדם היה כאחד ממנו. 19, מכל מין; נ"א אינו. 24, כדי שלא יפוצו ע"פ כל הארץ והיה לישונם אחד; נ"א: אינו כ"ו. 28, שיהיה נגלה כל הכדור; נ"א: שיהיה כל מין נגלה להכדור. 31, למיני החי ולאדם; נ"א: להחי ולאדם ולפיכך. 16, 3, בלתי ירחיקו אישיו במיניו שהם הווים כי כל כחות העולם השפל הזה; נ"א: אינו כ"ו. 18, כמה שתאמר המלך ירבעם; נ"א אינו כ"ו. 20, פסוק; נ"א: "תירוץ הוא" פסוק.

17, 7, ראב"ע ז"ל, מכ"י באד"ל. 17, נרדה, כי וכו'; נ"א: נרדה, "בצלמנו והוא דבור השם עם מלאכיו ורמו כאמרו כי כמחו הבה נרדה" כי וכו'. 25, התורה, והנה רב רמו הזה על שמו מבלי שמיעת הסוד; נ"א: כ"ז אינו. 32, בהגדתו; נ"א: בתורתו.

18, 31, ועבד את האדמה והכל היה רועה צאן; נ"א: ועבדו את האדמה והרעו את הצאן. 36, המלאכים; נ"א: המלאכים הירועים. 37, היה כשאר הממשלת תחת וכו'; נ"א: הנה נשאר תחת וכו'.

19, 1, אלא שיהיה תחת ממשלת; נ"א: כמו שעשה אדם הראשון והוה ענין. 5, שיהיה קודמים; נ"א: שיהיו הכרובים קודמים. 14, קורא בעץ; נ"א: קורא הבוחרים בעץ. 27, המוסס בשני חצאי לבנה ( ) אינו כ"י באד"ל. 32, ישוב מכדור; נ"א: ישוב בכל הנגלה מכדור וכו'. 38, שלא יפל ברעתם; נ"א: שלא יכיל ברעתם. מכאן ואילך חסר כ"י באד"ל.

B

400

400.